

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

“Hade jag inte haft min hund hade jag lagt mig ner för att dö.”

En kvalitativ studie om upplevelsen av att ha assistanshund.

SQ4562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp

Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits

Kandidatnivå

Termin HT 2018

Författare: Maria Bredfelt

Handledare: Adrian Groglopo

Antal ord: 18 010 ord

Abstract

Titel: En kvalitativ studie om upplevelsen av att ha assistanshund

Författare: Maria Bredfelt

Studiens syfte är att undersöka hur personer med funktionsnedsättning upplever att leva med assistanshund, samt hur det går att förstå relationen mellan hund och människa. Jag har använt mig av en kvalitativ metod och intervjuat fyra personer som har assistanshund enligt en semistrukturerad metod. Materialet analyserades sen med hjälp av en tematisk analys. Teman så som positiva och negativa upplevelser, samt mer allomfattande begrepp som trygghet, delaktighet, självständighet och relationen mellan hund och förare har sedan vuxit fram och analyserats med hjälp av modeller som medicinska modellen, sociala modellen, miljörelativa modellen och förmågemodellen. Intervjuerna visade att samtliga respondenter såg sin assistanshund som oersättlig och som ett viktigt hjälpmedel för att kunna uppnå delaktighet och självständighet. Min slutsats är att assistanshund är ett fantastiskt hjälpmedel som ökar livskvalitén väsentligt för sin förare och kunskapen om detta hjälpmedel borde ökas i samhället.

Nyckelord: Assistanshund, servicehund, livskvalité, delaktighet, självständighet, tillgänglighet

Förord

Jag vill börja med att rikta ett stort tack till de personer med service- och signalhund som deltagit i uppsatsen och delat med sig av sina erfarenheter.

Jag vill även rikta ett stort tack till projektansvarige Emmelie Reinsson på Svenska Brukshundsklubben för hennes bidrag med kunskap och hennes hjälp med att hitta deltagare till studien.

Vidare vill jag tacka min familj för det underbara stöd de är och framförallt med deras tålamod med mig under uppsatsskrivandet. Tack Karl, William och Zoey! Ni betyder allt!

Sist men inte minst vill jag tacka alla de som på olika sätt hjälpt mig med att diskutera uppsatsämnet och som hjälpt mig med korrekturläsning. Ni har varit så viktiga för att denna uppsats överhuvudtaget blivit färdig!

Göteborg, 2018-11-26

Maria Bredfelt

Den här uppsatsen påbörjades vårterminen 2018 av mig, Maria Bredfelt, och Rosie Urbansdotter. Vi hade för avsikt att skriva uppsatsen tillsammans och gemensamt utföra de moment som uppsatsen krävde. Under våren utformade vi en intervjuguide och utförde de intervjuer som ligger till grund för uppsatsen. Då vi sedan skulle fortsätta att skriva på uppsatsen under sommaren 2018, så blev Rosie förhindrad att fortsätta med arbetet med uppsatsen och jag fick slutföra uppsatsen på egen hand.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Bakgrund och problemformulering.....	1
1.2 Syfte och frågeställningar	4
1.3 Studiens relevans för socialt arbete.....	4
1.4 Avgränsning.....	6
1.5 Uppsatsens fortsatta disposition	7
2. Ämnets kontext.....	8
2.1 Vad är en assistanshund?.....	8
2.2 Myndigheten för delaktighet	9
2.3 Funktionshinderpolitik i Sverige.....	9
2.4 Mänskliga rättigheter.....	10
2.4.1 Konventionen för personer med funktionsnedsättning	11
2.5 Manimalis.....	11
2.6 Sammanfattning av ämnets kontext.....	12
3. Kunskapsläget	13
3.1 Påverkan på brukaren	13
3.1.1 Fysisk	14
3.1.2 Psykisk	16
3.1.3 Social	17
3.2 Svensk kontext	18
3.3 Mindre behov av annan hjälp och stöd.	20
3.4 Svårigheter med assistanshund	21
3.5 Osäkerhet i studierna.....	21
3.6 Sammanfattning av kunskapsläget	22
4. Teoretisk tolkningsram	24
4.1 Den medicinska modellen.....	25
4.2 Den sociala modellen	25
4.3 Den miljörelativa modellen.....	26
4.4 Förmågemodellen	27
4.5 Sammanfattning av teorier	28
5. Metod och metodologiska överväganden	30
5.1 Val av metod – fördelar och begränsningar.....	30

5.2 Urvalsprocess	31
5.3 Genomförande av intervjustudien	32
5.4 Bearbetning av empirin.....	33
5.5 Analysmetod	34
5.6 Förförståelse	35
5.7 Studiens tillförlitlighet.....	35
5.8 Forskningsetiska överväganden	37
5.9 Reflektion över metod	40
6. Resultat och Analys	42
6.1 Trygghet, självständighet och delaktighet	42
6.2 Upplevelsen av att ha assistanshund	44
7. Slutsats	56
8. Avslutande diskussion	60
8.1 Vidare forskning	61
Referenslista.....	63
Bilaga 1 - Informations- och samtyckesbrev.....	71
Bilaga 2 - Intervjuguide	72
Bilaga 3 – Översikt av vetenskapliga artiklar.....	72
Bilaga 4 – De tio centrala förmågorna	72

1. Inledning

Enligt de mänskliga rättigheterna har alla människor rätt till att leva ett självständigt liv och att vara delaktiga i samhället (Fisher, 2017). *Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning* förtydligar att den rättigheten gäller för även personer med funktionsnedsättning (Myndigheten för delaktighet, 2018b). Konventionens artikel 3 tar upp allmänna principer, och här betonas såväl fullständig och faktiskt delaktighet som självbestämmande och oberoende (Socialstyrelsen, 2017b).

1.1 Bakgrund och problemformulering

Ett nationellt mål inom funktionshinderpolitiken är att vi ska skapa ett samhälle där alla människor har möjlighet till full delaktighet och självständighet (Prop. 2016/17:188). För att få möjlighet till ett självständigt och delaktigt liv som alla andra behöver vissa personer hjälpmedel för att underlätta sin vardag.

Hjälpmidlen kan se väldigt olika ut beroende på vilken nedsättning som ska kompenseras för eller förbättras (Närhälsan, 2017).

Ett hjälpmedel som används av personer med olika funktionsnedsättningar, för att lättare klara vardagen, är assistanshund (Bergh, 2006). Att äga en hund har visat sig ha positiv inverkan på människans hälsa och hundägare är i regel friskare än de som inte äger ett djur. Hunden är ansedd att vara människans bästa vän och det finns många studier som visar att även en sällskapshund har många positiva effekter på människan (Heimlén, 2017; Bergh, 2006). Att utbilda en assistanshund innebär att hunden är specialtränad för just de funktionsnedsättningar och den hjälp som hundens förare behöver (Myndigheten för delaktighet, 2018f). En annan benämning för assistanshund är civil tjänstehund (Bergh, 2006).

Det finns flera olika kategorier av assistanshundar; där ingår ledarhundar, signalhundar, servicehundar, diabeteshundar, epilepsihundar och psykisk hälsahund (Svenska Brukshundsklubben, 2017). Hur indelningen sker och vilka benämningar hundarna har kan skilja sig lite åt i olika litteratur. I uppsatsen

används ofta *assistanshund* och *servicehund* synonymt. I verkligheten är dock assistanshund ett bredare begrepp. Enligt myndigheten för delaktighet (2018e) är assistanshund en hund som är utbildad för att assistera en specifik person i att utföra uppgifter som hen inte klarar av. Assistanshund kan ses som ett paraplybegrepp. Servicehund avser en hund som är utbildad för att hjälpa en person som har en fysisk funktionsnedsättning och en ”alarmerande servicehund för diabetes” är en hund som säger till då förarens blodsockernivå blir för hög eller för låg. Jag har i uppsatsen slagit ihop alarmerande servicehund och servicehund till enbart servicehund eller assistanshund.

I en svensk kontext har servicehundar varit verksamma sedan sent 80-talet (Fogelqvist i Harrysson, 2005). Mellan 2009–2015 finansierade Socialstyrelsen ett projekt, som innefattade en utvärderingsstudie. Utvärderingsstudien avsåg att undersöka huruvida assistanshundarna tillgodosåg förarnas behov samt den ekonomiska påverkan på såväl individ som samhälle (Socialstyrelsen, 2014).

Då assistanshundsverksamheten i Sverige länge varit i behov av en gemensam modell vid certifiering, samt kvalitetssäkring av utbildningen av assistanshundar, så skedde enligt regeringsuppdrag en upphandling 2015. Regeringsuppdraget innebar att en verksamhet skulle vara stödfunktion för service- och signalhundar i Sverige. Upphandlingen berör brukare, beställare, finansiärer och utbildare och är avsedd att kvalitetssäkra arbetet med assistanshundar, här räknas inte ledarhundar in. 2017 utökades uppdraget till att även ökad kunskap rörande assistanshundar skulle spridas i samverkan med myndigheten för delaktighet. Upphandlingen resulterade i att Svenska Brukshundsklubben fick ansvara för stödfunktionen fram till och med 2018 och att uppdraget skulle redovisas den 30 april 2018 (Myndigheten för delaktighet 2018a). I rapporten *Assistanshundar för bättre hälsa och delaktighet* (ibid) ges även förslag på hur olika områden kan utvecklas.

Den senaste tiden har flertalet artiklar publicerats i såväl media som annan litteratur där assistanshundar används som hjälpmedel i vardagen, och även bidrar till en ökad livskvalité (Bergh, 2006; m fl.). Ämnet var även uppmärksammat i Almedalen i år på delaktighetsforum, där Emmelie Reinson och Viveka

Lindström från Svenska Brukshundklubben, SBK, höll ett seminarium, *Juni den livräddande assistanshunden* (Myndigheten för delaktighet, 2018c).

Det har även lämnats in flera motioner till riksdagen gällande assistanshundar. I motionerna ges det förslag på att göra samhället mer tillgängligt för personer med assistanshund, samt att alla assistanshundar ska kunna finansieras på andra sätt än med egna medel (Motion 2016/17:1670; Motion 2016/17:2216; Motion 2016/17:2601). (Här refereras endast till några av motionerna.)

Myndigheten för delaktighet (2018c) har formulerat ett syfte för assistanshund:

“Syftet med assistanshundar är att öka självständigheten och tryggheten för personer med funktionsnedsättning. Hunden bidrar på så sätt till ökad delaktighet i samhället och kan minska behovet av andra stöd- och omsorgsinsatser.”

Myndigheten för delaktighet (2018c)

Syftet lyfter även viktiga aspekter som även återkommer bland de nationella målen för funktionshinderpolitiken i Sverige. Dessa mål utgår ifrån mänskliga rättigheter, konventionen för personer med funktionsnedsättningar och sammanfaller med målen för FN:s Agenda 2030 (Prop. 2016/17:188; SOU 2017/18:5).

Olika perioder har dominerats av olika sätt att se på funktionsnedsättningar och även hur samhället valt att benämna en funktionsnedsättning. I denna uppsats har jag valt att termerna *funktionshinder* och *funktionsnedsättning* på det sättet som socialstyrelsen definierar dem. Det vill säga att “funktionshinder är den begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen” (Socialstyrelsen, 2017a) och “funktionsnedsättning är en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga” (ibid).

Två modeller brukar ställas mot varandra, den medicinska modellen och den sociala modellen, där den medicinska modellen ser funktionshindret en del av individen, medans den sociala modellen ser funktionshindret som en konstruktion

av samhället. Det går att se det som att modellerna ställer kroppen och samhället emot varandra. Ingen av två modeller har människans upplevelse och känslor som faktorer (Högberg, 2004). I Martha Nussbaums förmågemodell ligger fokus istället på vilka förmågor en person har rätt att utveckla samt individens rätt att existera (Nussbaum, 2011).

Jag vill, som det senare kommer framgå än tydligare, bland annat diskutera begreppet delaktighet och dess betydelse. För att åstadkomma delaktighet behövs aktörskap, det vill säga att brukarens egna upplevelser och erfarenheter kan få en röst (Larsson, 2004). I denna uppsats vill jag framhålla vikten av aktörskap och brukarperspektiv, och att det är viktigt att lyssna på dem som ämnet berör.

1.2 Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att undersöka hur personer med funktionsnedsättning upplever att leva med assistanshund, samt hur det går att förstå relationen mellan hund och människa.

Mina frågeställningar är:

- På vilket sätt påverkas personer med funktionsnedsättning av att införskaffa assistanshund?
- Hur beskrivs hunden som hjälpmedel av respondenterna?
- Hur kan hunden som hjälpmedel bidra till ett självständigare liv?

1.3 Studiens relevans för socialt arbete

Utvärdering av försöksverksamhet med servicehundar och signalhundar är en rapport skriven av Socialstyrelsen (2014) om en omfattande studie av service- och signalhundar. Syftet med studien var att utvärdera hur assistanshundarna tillgodosåg förarnas hjälpbehov samt den ekonomiska påverkan på såväl individ som samhälle, med andra ord i vilken mån assistanshundar kan utföra delar av det sociala arbete som förarna behöver.

Den globala definitionen för socialt arbete är:

“Socialt arbete är en praktikbaserad profession och en akademisk disciplin som verkar för social förändring och utveckling, social sammanhållning, skydd och stöd för utsatta, empowerment och frigörelse av människors resurser. Mänskliga rättigheter, social rättvisa, barnets bästa, kollektivt ansvar samt respekt för mångfald är centrala principer för socialt arbete. Med utgångspunkt i teorier för socialt arbete, samhällsvetenskap, humaniora och urfolkens kunskap strävar professionen efter att involvera människor och påverka strukturer, för att möta utmaningar i livet och öka välbefinnandet.”

Akademikerförbundet SSR (2014, s.3)

Denna definition visar på kärnan av socialt arbete. Flera av de faktorer som definitionen pekar på, är även faktorer som hunden som hjälpmedel och relationen mellan människa och assistanshund kan bidra med. Både Barbro Beck Friis (2007) och Peter Strang (2007) lyfter flera olika positiva faktorer med att ha hund som hjälp och stöd. Till exempel skriver de om ökat självförtroende hos ägaren, ett stark känslomässigt stöd, större meningsfullhet och en mycket givande relation.

Den globala definitionen benämner även mänskliga rättigheter som en central princip och flera av de värdefulla begreppen lyfter jag fram ytterligare i denna uppsats genom att lägga extra tyngd på Martha Nussbaums förmågemodell. Genom denna koppling återkommer många av de värdeord vi redan pratat om, bland annat värdefulla relationer, delaktighet, integritet och självständighet (Nussbaum, 2011). Assistanshunden, som både hjälpmedel och en viktig relation i föraren liv kan utföra ett omfattande socialt arbete, framförallt med avseende på utveckling, socialt sammanhang, skydd och stöd och empowerment. Hundens inverkan på människan och viceversa gör att hunden som hjälpmedel kan göra stor skillnad i en människas liv. Detta är även ett relativt utforskat område som jag vill ge möjlighet att belysa. Hunden kan i framtiden spela en viktig roll inom socialt arbete och även tillföra faktorer i en persons liv som inte går att uppnå på annat sätt. Hunden har i många avseenden naturliga egenskaper som även gynnsamma i sammanhang av socialt arbete, till exempel att den lyssnar, förstår, tröstar, motiverar (Strang, 2007).

Uppsatsen kommer även till viss del beröra människors verkliga möjlighet att införskaffa en assistanshund, att det behövs mer forskning inom området, samt att assistanshund som hjälpmedel kan vara en ny utforskad del av personer med funktionshinders möjlighet att kunna vara delaktiga i samhället på samma villkor som alla andra.

1.4 Avgränsning

Studien utgår ifrån ett brukarperspektiv och fokuserar på hundägarens upplevelser av att ha en assistanshund. Dessa upplevelser kommer sedan att kopplas till den tio centrala förmågorna i Martha Nussbaums förmågemodell.

Jag har valt att fokusera på de assistanshundar som omfattas av regeringsuppdraget för service- och signalhundar, och kommer därför inte ha med ledarhundar i min studie (Myndigheten för delaktighet, 2017). Av etiska skäl innefattas inte psykisk-hälsahundar, då personer med psykisk ohälsa ses som en grupp med nedsatt beslutsförmåga (Nygren, 2012). Jag har även valt att inte innefatta de fall assistanshundar där föraren är minderårig, då även minderåriga kan anses ingå i gruppen med nedsatt beslutsförmåga. Det uppdagades även att det i nuläget inte finns några signalhundar verksamma som är certifierade av Svenska Kennelklubben, så de ingår av denna anledning inte i studien. Jag har även beslutat att utesluta epilepsihundar från studien då de är så pass få att det skulle vara svårt att hålla en respondent anonym.

Vidare har jag även gjort valet att fokusera på den grupp certifierade assistanshundar som är certifierade av Svenska Brukshundsklubben, då det är den organisation som enligt upphandling fått regeringsuppdrag att vara stödfunktion (Myndigheten för delaktighet, 2017). Således består min population av personer som har servicehund och personer som har alarmerande hund för diabetes.

1.5 Uppsatsens fortsatta disposition

Uppsatsens fortsatta disposition kommer att läggas upp på följande sätt. Först kommer en fördjupning av ämnet assistanshundar, dagsläget kring assistanshundar i Sverige, samt Mänskliga rättigheter, Funktionsrättskonventionen och Funktionshinderpolitik.

Därefter kommer ett avsnitt som behandlar kunskapsläget där fysiska, psykiska och sociala aspekter av att ha en assistanshund tas upp. Avsnittet fortsätter med att sätta ämnet i svensk kontext, ta upp det minskade behovet av stöd, specifikt ta upp negativa aspekter av att ha en assistanshund och vilka osäkerheter som finns i de studier jag hittat. I teoriavsnittet presenteras teorier som den medicinska modellen, den sociala modellen, den miljörelativa modellen, samt Martha Nussbaums förmågemodell.

Vidare följer ett metodavsnitt och slutligen redogörs för resultat, kopplingar till teorier och besvarande av syftet, för att sedan avsluta med slutsatser, diskussion och förslag på fortsatt forskning.

2. Ämnets kontext

2.1 Vad är en assistanshund?

Som nämnts ovan är assistanshundar ett väldigt brett begrepp, som innefattar många olika varianter av assistanshundar. Gemensamt för dem är att de har en förare som har en eller flera funktionsnedsättningar. Assistanshunden är specialtränad för att kunna hjälpa sin förare vid specifika situationer. För en person med fysiska funktionsnedsättningar kan det till exempel innebära hjälp att öppna och stänga dörrar och hjälp att plocka upp saker som tappats på golvet. För en person med diabetes kan det innebära att hunden gör föraren uppmärksam på att blodsockernivån är för låg eller för hög (Myndigheten för delaktighet, 2018f).

Det finns två tillvägagångssätt att skaffa en assistanshund, en kan antingen köpa en assistanshund som redan har genomgått en grundträning, eller själv utbilda en hund tillsammans med en assistanshundsinstruktör (Svenska Brukshundsklubben 2015). I övriga världen är det mest vanliga att en organisation tränar hunden och att föraren sedan köper en färdigutbildad hund, men i Sverige är det vanligaste sättet att träna hunden själv. Det var hundpsykologen Anders Hallberg som på 80-talet började med ett projekt där föraren själv tränade sin assistanshund med hjälp av en instruktör. Projektet visade på väldigt positiva effekter både för förare och hund. Framförallt var det väldigt positivt att föraren kände sig kapabel att själv träna hunden och fick både självförtroende och initiativförmåga. Detta har sedan dess varit den mest vedertagna modellen i Sverige (Bergh, 2006). Harrysson (2005) kallar modellen för *Den svenska modellen*.

För att hunden ska kunna tränas till assistanshund, så får den genomgå veterinärkontroller och lämplighetstester. Därefter tränas hunden för att sedan kunna klara examination. Hunden ska sedan genomgå ett test varje år, för att visa att den fortfarande klarar av att vara ett fullgott hjälpmedel till sin förare (Svenska Brukshundsklubben 2015). Processen att skaffa en assistanshund kan upplevas som krånglig och svår, och för att underlätta för alla inblandande skedde det en upphandling av stödfunktion 2015. Stödfunktionen är menad att underlätta

processen för såväl förare som utbildare och finansiärer. Framförallt så ska det bli lättare att hitta information om assistanshundar och var en ska vända sig med frågor. En annan del i upphandlingen var att arbeta för en nationell standard gällande utbildning och examination. Myndigheten för delaktighet hanterade upphandlingen och just nu är det Svenska Brukshundklubben som står för stödfunktionen (Myndigheten för delaktighet, 2018a).

2.2 Myndigheten för delaktighet

Myndigheten för delaktighet är en organisation vars huvudmål är att alla ska kunna vara fullt delaktiga i samhället (Myndigheten för delaktighet, 2018e). 2011 fick Myndigheten för delaktighet, tidigare Handisam, i regeringsuppdrag att arbeta med uppföljning av funktionshinderpolitiken. De har även fått i uppdrag att medverka i rapporteringen om hur väl Sverige följer FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Prop. 2016/17:188).

Myndigheten för delaktighet arbetar för att utveckla funktionshinderområdet, sprida kunskap och öka delaktighet och tillgänglighet. Ett av deras kunskapsområden är assistanshundar (Myndigheten för delaktighet, 2017a). Som nämnts ovan var det även Myndigheten för delaktighet som upphandlade stödfunktionen för assistanshundar, och det är även de som följer upp och finansierar den funktionen. 2017 utökades uppdraget med att de även skulle sprida information om assistanshundar (Myndigheten för delaktighet, 2018a).

2.3 Funktionshinderpolitik i Sverige

De nationella målen inom funktionshinderpolitiken i Sverige utgår ifrån mänskliga rättigheter och konventionen för personer med funktionsnedsättning. Målen innebär att arbeta för ett mer jämlikt samhälle där människor ska kunna känna delaktighet på lika villkor oavsett förutsättningar och med mångfald som grund (Myndigheten för delaktighet, 2018c).

Myndigheten för delaktighet utgör en viktig komponent i svensk funktionshinderpolitik, då de bland annat fått specifika uppdrag av regeringen att

på olika sätt stärka funktionshinderspolicen i Sverige. För att förbättra levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning förespråkas att öka delaktigheten och tillgängligheten, detta inom samtliga samhällsarena. Detta innefattar inte bara områden som arbetsmarknad och utbildning, utan även politiska sammanhang och fritidsaktiviteter (Lindberg & Grönvik, 2011). För att medvetandegöra vilka krav som ställs på samhället, så utgår fler och fler kommuner mer konkret från FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionshinder.

Ett prioriterat fokusområde är hälsa och propositionen yrkar på ett ökat fokus på att minska de socioekonomiska klyftorna och att göra specifika satsningar inom bland annat områdena kroniska sjukdomar och psykisk ohälsa. Ett av målen är även att mer behovsanpassad vård ska kunna erbjudas. Med vård som är mer patientcentrerad kan personer med funktionsnedsättningar få vård och stöd utifrån individuella behov (Prop. 2016/17:188).

2.4 Männsliga rättigheter

Alla människor, oberoende av nationalitet, etnicitet, kultur, kön, funktionsnedsättning eller sammanhang innefattas av de mänskliga rättigheterna och de innebär att alla har lika i värde och samma rättigheter. De mänskliga rättigheterna finns bland annat för att stadga relationen mellan staten och människan och ger staten skyldigheter att införliva de mänskliga rättigheter den enskilda individen har (Regeringskansliet, 2018). Med dessa rättigheter följer förbud mot diskriminering som undantagslöst gäller alla människor (Fisher, 2017). Delaktighet och jämlikhet i samhället tas upp i både svensk grundlag och i de mänskliga rättigheterna och ses som en grundläggande rättighet (Socialstyrelsen, 2017b).

Mänskliga rättigheterna innefattar rättigheter för enskilda som inbördes är lika viktiga, alla rättigheter är beroende av varandra och en del av en helhet. De är uppdelade i medborgerliga och politiska rättigheter, samt ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, där de medborgerliga och politiska rättigheterna har

företräde och ska fungera för alla. De ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna ska implementeras stegvis och här är ett krav att alla har samma tillgång till de rättigheter som implementerats. Det är även viktigt att påpeka att mänskliga rättigheter inte bara handlar om rättigheter i sig utan även individens möjligheter att kunna tillvarata sina rättigheter (Fisher, 2017).

2.4.1 Konventionen för personer med funktionsnedsättning

Konventionen för personer med funktionsnedsättning kallas även funktionsrättskonventionen. Konventionens tillkomst har inneburit ett paradigmskifte i synen på personer med funktionshinder, där de har rätt att bli betraktade som individer med samma rättigheter som alla andra. Funktionshinderfrågor ses numera som en del i mänskliga rättigheter vilket är ett väldigt framsteg för funktionshinderrörelsen (Lindberg & Grönvik, 2011).

Enligt artikel 3 i funktionsrättskonventionen är en allmän princip att alla människor har rätt till full delaktighet i samhället. Självbestämmande och oberoende är två andra allmänna principer. Tanken är att de allmänna principerna ska motverka hinder i samhället, så att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva på samma villkor som alla andra. Såväl delaktighet som autonomi är återkommande i flera av konventionens artiklar (Socialstyrelsen, 2017b). Även tillgänglighet är en allmän princip. Med tillgänglighet avses inte bara den fysiska miljön, utan även saker som att information ska vara tillgänglig och att människor ska ha samma möjligheter att kommunicera (Myndigheten för delaktighet, 2017c).

2.5 Manimalis

Manimalis är en ideell organisation vars motto är ”Det är en mänsklig rättighet att ha sällskapsdjur i livets alla skeden, från vaggan till graven. Det förutsätter givetvis ett ansvarsfullt djuräggande.”. Syftet med organisationen är bland annat att informera om de positiva effekter som sker i relationen mellan människa och djur, både för den enskilda människan och i samhällsperspektiv. Här läggs såväl ekonomiska, som psykologiska, fysiologiska och sociala aspekter in. Det läggs även stor vikt vid att vara aktiv i olika sammanhang där sällskapsdjur diskuteras

och verka för ökad kunskap inom området i form av till exempel ökad forskning (Manimalis, 2017).

Organisationens fokus på att lyfta fram relationen mellan människa och hund, och även hundens varande i samhället gör organisationens arbete väldigt aktuellt för även arbetet kring assistanshundar. Både att sprida kunskap om assistanshundar, stötta forskningen och arbeta för att få assistanshunden som ett mer accepterat hjälpmedel.

2.6 Sammanfattning av ämnets kontext

För att kontextualisera ämnet vidare har jag valt att skriva några texter som fördjupar sig i några relevanta närliggande ämnen. Detta för att ge en mer utförlig beskrivning om vad en assistanshund är och vad det kan innebära att äga en sådan, men även för att visa på några organisationer som arbetar aktivt med att stärka assistanshundens ställning i samhället och hur diskussionerna kring funktionsnedsättning och funktionshinder förs i Sverige. Det som är grunden för svensk funktionshinderpolitik är att alla ska ha möjlighet till delaktighet i samhället (Myndigheten för delaktighet, 2018c). Dessa mål är satta med avstamp från mänskliga rättigheter och är grundläggande (Socialstyrelsen, 2017b).

Jag har även valt att analysera mitt material med hjälp av bland annat Martha Nussbaums förmågemodell, som även den har sin grund i mänskliga rättigheter (Nussbaum, 2011). Jag vill även med detta avsnitt lägga extra fokus på hur viktig relationen mellan hund och människa är (Manimalis, 2017) och hur viktigt det är att belysa vad en hund kan tillföra i en människas liv utifrån såväl perspektivet socialt arbete, som fysisk hälsa, delaktighet i samhället och flera andra perspektiv.

3. Kunskapsläget

Under detta avsnitt ger jag en genomgång av den tidigare forskning som utförts inom området assistanshundar. Jag har valt att fokusera på brukarens upplevelse av att ha servicehund, samt de studier som undersökt huruvida servicehund kan uppvisa en positiv påverkan såväl fysiskt som psykiskt och socialt. Vidare har jag valt att inrikta mig på ämnet i svensk kontext och även beröra relationen mellan människa och hund.

Vid sökningen av artiklar har jag använt mig av databaserna Sociology collection, Scopus samt Göteborgs Universitetsbiblioteks sökfunktion Supersök. Jag har sökt både på svenska och engelska, men har nästan uteslutande fått träffar på engelska. De sökord som använts är "assistance dog", "service dog", "DAD" (diabetes assistance dog), "disabilities", "diabetes", "quality of life", "self esteem", "social integration", "well-being". Genom de studier jag fann som jag ansåg vara relevanta har jag sedan hittat ytterligare relevanta studier, till exempel genom referenslistan. Vidare har jag även hittat artiklar och studier genom att använda sökmotorn "Google" och via hemsidor som jag ansett vara relevanta. Det har dock visat sig att de flesta studier verkar bygga på varandra och att de studier som gjorts är både begränsade och har låg generaliserbarhet. Jag vill dock ändå påstå att studierna ändå har hög intern validitet i det att deltagarna berättar om sin egen upplevelse som har ett eget värde med en subjektiv sanning (Jacobsen, 2012).

Jag har dessutom valt att lägga information om var studierna åt utföra, vilken metod, syfte och undersöksgrupp som bilaga 3 för att kapitlet ska vara mer lättläst.

3.1 Påverkan på brukaren

Flertalet studier bland annat Wells (2009); Hubert et al (2013); Allen & Blascovich (1996); Audrestch (2015); Svartberg (2013) visar på både ökat välmående och bättre hälsa på såväl lång som kort sikt. Förarna upplever att livskvaliteten ökat, att de både känt sig tryggare och känt större livsglädje efter

införskaffandet av assistanshund. Till exempel så menar Svartberg (2013) att hundar kan uppmärksamma högt och lågt blodsocker hos sin förare och Hubert et al (2013) menar en servicehund kan minska påfrestningarna på axlarna hos en person som är rullstolsburen. Vidare skriver Audrestch (2015) att personer med assistanshund har uppvisat bättre psykisk hälsa och Allen & Blascovich (1996) skriver att en assistanshund lett till förarna känt att de fått bättre möjligheter att delta i samhället.

3.1.1 Fysisk

Vid diabetes är ofta personen med diabetes själv omedveten om när blodsockret sjunker. De symptom som uppvisas vid låga blodsockernivåer verkar hundar kunna uppmärksamma och hunden kan i sin tur uppmärksamma föraren. Det har visat sig att hundar kan lära sig att markera vid väldigt tidiga symptom på både sjunkande och stigande blodsockernivåer (Svartberg, 2013). Enligt Gonder-Fredrick et al (2013) hävdar både förare och tränare av alarmerande servicehundar för diabetes att hundarna med stor noggrannhet kan markera vid låga blodsockernivåer. Förarna vittnar om att haft signifikant färre tillfällen med lågt blodsocker efter införskaffandet av en servicehund, och även att de fall som inträffat varit mildare. Vilket även varit fallet i Rooney, Morant & Guests(2013) studie.

I *Short Report: Treatment. Do dogs sense hypoglycaemia?* skriver Weber, Roden & Müssig (2015) om både tränade alarmerande diabeteshundar och icke tränade hundar. Då personer med diabetes ofta har svårt att själva upptäcka när deras blodsockernivåer faller påverkas deras liv ofta av rädsla för att låga blodsockernivåer kommer försämra deras liv ytterligare. Enligt rapporten har även hundar utan träning uppvisat ett förändrat beteende då ägaren fått låga blodsockernivåer, så många som en till två tredjedelar. Det är troligt att det är en kombination av bland annat förändrad lukt, muskelspänningar och förändrad energi och magnetfält som gör att hunden reagerar. Dock råder det fortfarande osäkerheter kring hur tillförlitlig en diabeteshund är och dess markering behöver

alltid kompletteras med att ta blodsockret med en blodsockermätare. Dessa resultat är samstämmiga med Wells (2009) studie.

Enligt Seewoodhary et al (2014) kan hundar uppmärksamma både låga och höga blodsockervärden hos en person med hjälp av luktsinnet. Enligt artikeln kan en hund upptäcka förändringar i blodet 15–30 minuter innan det går att se ändringen på en blodsockermätare.

En studie har gjorts på personer med ryggmärgsskada som har servicehund. Personerna har använt manuella rullstolar, vilket leder till en ökad påfrestning i axlarna. Det visade sig att deltagarna, sen de skaffat en servicehund, haft mindre smärta i axlarna (Hubert et al, 2013).

Strang (2007) skriver om en studie med cancerpatienter med svår smärta. Hunden kan i dessa fall minska upplevelsen av smärtan genom att hunden uppmärksammar föraren och att denne har ont. Hunden förmedlar en känsla av att bli sedd och bekräftad, och patienter uppger att de i och med detta haft upplevelsen att de kunnat dela smärtan med någon. De har även känt att hunden kunnat avleda tankarna på annat än smärtan. Den trygghet som hunden förmedlade bidrog även den till att smärtan minskade. Det har även visats att den beröring som sker då en till exempel klappar hunden har positiv effekt på smärta, då hormonet oxytocin utsöndras.

Enligt Wells (2009) kan fysisk kontakt mellan människa och djur ge flera fysiologiska fördelar, för dem båda. Effekter såsom sänkta stressnivåer, sänkt hjärtfrekvens och blodtryck har påvisats, samt att dess positiva inverkan på människans hälsa kan verka både förbyggande och terapeutiskt. Det finns även bevis för att personer med husdjur tenderar att ha bättre hälsa än personer utan djur.

Strang (2007) skriver om hur beröringen mellan hund och förare ökar hormonet oxytocin och även minskar stresshormoner. Även han tar upp att klappa en hund sänker både puls och blodtryck.

Flera studier tar upp att förarna till assistanshundar mår fysiskt bättre, dels på grund av relationen mellan hund och förare och dels på grund av att hunden gör att föraren naturligt får mer rutin i livet och på ett naturligt sätt kommer ut mer (Rabschutz, 2006; Sachs-Ericsson, Hansen & Fitzgerald, 2002; Wrinkle, Crowe & Hendrix, 2012 m fl.).

3.1.2 Psykisk

Personer med funktionsnedsättningar är oftare deprimerade och har oftare låg självkänsla. De är även mer benägna att avskärma sig socialt. Då funktionsnedsättningen begränsar på ett sätt som gör att personen inte själv kan utföra vardagliga sysslor, kan detta leda till en känsla av maktlöshet och i förlängningen även sämre självkänsla (Collins et al,2006).

I sin studie *Psychosocial well-being and community participation of service dog partner* visar Collins et al (2006) att servicehund hade en positiv påverkan på deltagare som sedan innan var deprimerade. Deltagare med servicehund som har en progressiv sjukdom visade även på signifikant bättre psykosocialt mående än deltagare utan servicehund. I dessa fall kunde även servicehunden lära sig nya färdigheter efterhand som behövdes då deltagarens sjukdomstillstånd förvärrades. Det finns stora vinster med att hunden inte har någon fördömande inställning till sin förare utan accepterar sin förare oberoende av psykiskt mående eller sjukdomstillstånd. Wells (2009) skriver att relationen mellan hund och förare verkar utgöra ett skydd mot depression, ångest och psykisk ohälsa och studier visar att personer med hund generellt har en stabilare psykisk hälsa, vilket även Winkle, Crowe & Hendrix (2012) och Sach-Ericsson, Hansen & Fitzgerald (2002) tar upp.

Personer med diabetes visar ofta på en stor rädsla för att blodsockret ska sjunka och denna rädsla påverkar i väldigt hög grad deras möjlighet till bra livskvalité. En assistanshund har i dessa fall visat på en ökad trygghet och att brukaren känner sig mer självständig, vilket medför en bättre livskvalité och ett högre välmående (Rooney, Morant & Guest, 2013).

Enligt Allen & Blascovichs (1996) studie *The Value of Service Dogs for people With Severe Ambulatory Disabilities* mådde de deltagare med servicehund signifikant bättre både psykologiskt än de utan. De fick bättre självkänsla och blev mer självständiga. Audresstch (2015) framhåller även att flera deltagare uppvisat bättre psykisk hälsa, att de känner sig tryggare och mindre stressade. Detta stödjer även fler studier (Camp, 2000; Rabschutz, 2006 m fl.).

3.1.3 Social

Rabschutz (2006) har skrivit en avhandling, *The effect of partnering with an assistance dog on self-esteem and social connectedness among Persons with Disabilities*, där deltagarna i hennes studie uppger att assistanshunden öppnade upp fler möjligheterna till sociala interaktioner. Flera av dem tar upp att de till följd av sin funktionsnedsättning blir begränsade och isolerade. Att ha en assistanshund gör att beroendet till andra personer minskar och att känslan av självständighet och oberoende ökar. Alla deltagare uppger att de upplevt positiva förändringar i både upplevd självbild och sociala relationer. Ägandet av en assistanshund har gjort att de kan fokusera mer på positiva aspekter och att de ser mer till sina förmågor än till sina begränsningar.

Flera studier visar att en assistanshund gjort att brukaren blivit mer självständig, fått bättre självkänsla och fått bättre möjligheter att delta i samhället (Allen & Blascovich, 1996; Rooney, Morant & Guest, 2013; Hubert et al, 2013; m fl.)

Enligt Camp (2000) så har även deltagarna för hennes studie fått ökade sociala förmågor och större möjlighet att utveckla andra befintliga förmågor. Relationen mellan ägare och hund är det som deltagarna lägger störst vikt vid att beskriva och hur relationen bidrar till att de känner större livsglädje och bättre välmående.

Winkle, Crowe & Hendrix (2012) skriver att en servicehund har en positiv inverkan på personers möjlighet att delta i samhället och socialiseras. Även på sånt sätt att andra människor interagerar mer aktivt med en person som har servicehund och att varandet av en servicehund inbjuder till nya relationer. En studie i England (Lane et al. i Winkle, Crowe & Hendrix, 2012) visar att en

servicehund fick människor att fokusera på brukarens kompetens att kunna ha hand om en tränad hund istället för att i första hand se funktionsnedsättningen. Det framgår dock även att en nackdel är att människor i första hand uppmärksammar hunden istället för personen som äger hunden. Sach-Ericsson, Hansen & Fitzgerald (2002) tar även upp att en assistanshund kan bidra till att föraren lättare kunde få och klara av ett arbete.

3.2 Svensk kontext

Det finns få svenska studier gjorda som undersöker servicehundar och deras fördelar. Den mest omfattande är *Utvärdering av försöksverksamhet med service- och signalhundar* (2014) utförd av Socialstyrelsen.

I utvärderingsstudien har 56 ekipage deltagit. Datainsamlingen har skett vid tre tillfällen. En innan utbildningen, en efter genomgången utbildning, samt en långtidsuppföljning 1–3 år efter examen. De hundar som deltagit har varit servicehundar, signalhundar och alarmerande servicehundar. Syftet med studien var att utvärdera hur assistanshundarna tillgodosåg förarnas behov samt den ekonomiska påverkan på såväl individ som samhälle. Studien visade att livskvaliteten förbättras, den fysiska aktiviteten ökar, samt att delaktigheten i sociala aktiviteter utanför hemmet ökar. Assistanshunden visades även bidra till ökad självständighet och trygghet. En konsekvens av assistanshundens positiva inverkan visades även vara att behovet av stödinsatser minskades med i genomsnitt sex procent, vilket motsvarar 197 000 kr över en tioårsperiod. Vid datainsamlingen och analysen har ett stort vikt lagts vid brukarperspektivet. Utgångspunkten har därmed varit förarnas egna uppfattningar med ett självskattningssystem som mått på hur väl hunden fungerat som hjälpmedel (Socialstyrelsen, 2014).

En liknande studie i mindre skala utfördes av Harrysson (2005) på uppdrag av Habiliterings- och hjälpmedelsnämnden i Region Skåne. Studien fokuserar på processen när förare utbildar sina hundar till service- eller signalhundar. I studien, som omfattas av åtta deltagare, behandlas deltagarnas förväntningar i samband

med att de genomgår utbildningen, uppsatta mål, uppnådda resultat, samt diskussion av service- och signalhundars funktion. Varje ekipage genomgick en utbildning med en personlig instruktör utifrån de individuella behoven och förutsättningarna.

Syftet med studien var att hunden skulle fungera som ett komplement till redan befintliga hjälpmedel och därmed bidra till både ökad trygghet och frihet.

Samtliga deltagare ansåg att service- eller signalhunden som "trogen följeslagare" är den viktigaste egenskapen som de ville betona. De uppgav även en känsla av ökad trygghet i olika situationer och flera av deltagarna sa att service- eller signalhunden avledde en del av uppmärksamheten från funktionshindret, vilket var positivt. Det ansågs även bli lättare att få kontakt med nya människor. Flera av deltagarna ansåg dock att det var väldigt arbetsamt att utbilda hunden, men samtidigt väldigt givande då träningen gav resultat. Studien visar att service- eller signalhunden bidragit till ett mer meningsfullt liv, större självförtroende, mer självständighet, mer social kontakt, ett aktivare liv, mer delaktighet i samhället samt att de kan vara ett bra komplement till andra insatser.

Enligt Harrysson (2005) är dessa resultat samstämmiga med de resultat från Norling studie "hundens betydelse" (1990). Den studien gjordes dock på hundägare med sällskapshundar.

Vidare gjorde Svartberg (2013) en litteraturstudie på uppdrag av Svenska Kennelklubben. Studien behandlar litteratur som berör assistanshundar som används vid epilepsi, diabetes och migrän. Dock omfattar den endast internationella studier.

I *Manimalisrapporten*, 2017, skriver Heimlén om djurens betydelse för människan. I rapporten ingår både sällskapsdjur och djur som är yrkesverksamma, då till exempel assistanshundar. Rapporten visar på att djuren har stor betydelse i människors liv. Enligt Manimalis motto är den en mänsklig rättighet att få ha en nära relation till ett djur. Heimlén (2017) skriver i rapporten att relationen mellan

människa och djur kan tillföra trygghet, sällskap och en känsla för ägaren att vara behövd. I vissa fall kan djuret ge ägaren något att leva för.

I ”Civila Tjänstehundar” skriver även Bergh (2006) om Manimalisrapporten och hon lyfter fram hur viktig relationen mellan assistanshund och människa är. Hon har även med tio reportage om assistanshundar och dess förare. I varje reportage beskrivs inte bara hunden som ett bra hjälpmedel, utan det framkommer även en oersättlig relation mellan assistanshund och förare. Flera förare benämner hunden som sin bästa vän.

Strang (2007a) har gjort en forskningsstudie på cancerpatienter med hund och han menar att hunden är ett oersättligt psykosocialt stöd. Relationen mellan människa och hund beskrivs i studien som en oerhört kärleksfull relation som innehåller de grundvärden som varje människa söker i en relation. Hunden ger ovillkorlig kärlek, sällskap, lojalitet, uppmärksamhet och fysisk närhet. Den bidrar till en meningsfull tillvaro. Relationen kan förstås som en trogen vän som aldrig sviker. Människan har ett behov av att känna de grundvärden som hunden kan bidra med. Förutom detta bidrar den även med positiva fysiska aspekter som minskad smärta och mindre stresspåslag.

Beck-Friis (2007) beskriver ett specifikt osynligt band som många utvecklar till sin hund. Hon har en teori om att det hänger samman med att hunden villkorlös erbjuder kärlek och tilltro som sedan väcker människans instinkt att ta hand om. Hunden är domesticerad och anpassad att leva i relation med människan. Vidare skriver Beck-Friis (2007) att den anknytningen som skapas mellan människa och hund kan liknas med den anknytning som skapas mellan förälder och barn. Det är även därför som hundens trygghet och stöd spelar så stor roll i människans liv.

3.3 Mindre behov av annan hjälp och stöd.

De studier som behandlar assistanshund i relation till andra stödinsatser och hjälpmedel är samstämmiga i att hjälpbehovet minskar vid införskaffandet av assistanshund (Socialstyrelsen, 2014; Svartberg, 2013; Rooney, Morant & Guest, 2013 m fl.). Allen & Blascovich (1996) visar i sin studie att servicehundar som

hjälpmedel är kostnadseffektivt i längden och att personer med servicehund behövde färre assistanstimmar. Dock kunde inte stödinsatserna ersättas helt med en assistanshund.

3.4 Svårigheter med assistanshund

Flera av studierna beskriver det ökade ansvaret med att ha hand om och sköta om en servicehund, samt de ökade kostnaderna som utmanande och svårt (Camp, 2000; Audrestch et al (2015); Winkle, Crowe & Hendrix, 2012; Sach-Ericsson, Hansen & Fitzgerald, 2002).

Även omställningen att ha en hund i sitt liv betraktas som svårt av vissa (Camp, 2000).

Audrestch et al (2015) uppger att några deltagare har svårt att hantera den ofrivilliga uppmärksamhet som en assistanshund för med sig. Andra svårigheter med att ha en assistanshund tas också upp, såsom att det kan vara utmanande att träna hunden, samt oron över vad som ska hända när hunden av olika anledningar inte kommer kunna utföra sitt jobb. Artikeln tar även upp den aspekten att trots alla fördelar med att ha en assistanshund, så accepteras de ändå inte alltid som ett vedertaget hjälpmedel. Detta trots att Konventionen för personer med funktionsnedsättningar uttryckligen förespråkar att nya hjälpmedel ska stöttas. Det finns en stor diskrepans mellan vad som myndigheterna skriver att de stöttar och hur införskaffandet och ägarskapet av assistanshundar bemöts i verkligheten.

Winkle, Crowe & Hendrix (2012) diskuterar även andra saker som svårigheter, som att få tillgång till offentliga lokaler, ofrivillig uppmärksamhet av andra människor och oväntad beteende av hunden nämns. Dessa svårigheter tas även upp av Sach-Ericsson, Hansen & Fitzgerald (2002).

3.5 Osäkerhet i studierna

I sin litteraturstudie tar Winkle, Crowe & Hendrix (2012) upp att ett av de större problem med att analysera befintligt material som berör assistanshundar är att det

inte finns något mätinstrument som gör att resultaten kan generaliseras. Det finns heller ingen utarbetad standard kring träning av hundarna eller vilka kriterier de ska kunna uppfylla. Vidare diskuteras även begränsningarna i de tidigare studier, såsom att de flesta studier som utfört varit kvalitativa och inte så omfattande.

Rooney, Morant & Guest (2013) tar upp att då hundförarna generellt visar en stor tilltro till sin hund och att de därför kan ha en större benägenhet att se hundens på positiva aspekter. Framförallt då det läggs stor vikt vid ett brukarperspektiv och hur de uppfattar situationen.

Då de flesta studier som analyserats har innefattat en mindre grupp respondenter som berättat om sina egna upplevelser, så är det svårt att hävda att det går att generalisera dessa studier i andra kontexter.

3.6 Sammanfattning av kunskapsläget

Genomgående i studierna verkar deltagarnas livssituation ha förbättrats efter införskaffandet av assistanshunden. Fysiska aspekter som lyfts är till stor del fördelar för personer med diabetes, där en ökad trygghet skapas då hunden med stor säkerhet kan markera då blodsockernivån avviker från det önskade värdet (Svartberg, 2013; Gonder-Fredrick et al, 2013 och Rooney, Morrant & Guest, 2013). Vidare beskrivs även hur smärta på olika sätt kan minskas (Strang, 2007) och även hur den fysiska hälsan i allmänhet förbättras genom bland annat sänkta stressnivåer och sänkt puls och blodtryck (Wells, 2009).

De psykiska och sociala aspekterna som lyfts kan ses både som en produkt av vad den hjälp som hunden kan ge resulterar i (Collins et al, 2006) och i ett perspektiv av att en stark relation mellan hund och förare skapas (Camp, 2000). Resultatet för föraren blir en ökad självkänsla, trygghet och självständighet, där det är möjligt att delta i sociala sammanhang. Relationen som skapas mellan förare och hund ger en närhet och trygghet, men även en bekräftelse för personen (Rabschutz, 2006). För föraren innebär den även att hunden inte bara är ett hjälpmedel utan viktig på flera plan i personens liv. Då hunden som hjälpmedel

ger stöd och hjälp i många situationer, möjliggör den även ett självständigare och mer delaktigt liv (Winkle, Crowe & Hendrix, 2012).

Min studie baserades från början på en personlig nyfikenhet av vad hunden kan bidra med som assistanshund, ett ämne som jag själv inte visste så mycket om. Dock insåg jag ganska snart att det är ett ämne som definitivt behöver lyftas för både enskilda individer och i samhällskontext, framförallt i svensk kontext. Jag hoppas att med min uppsats kunna bidra med en ökad nyfikenhet i ämnet och även en ökad kunskap i ämnet.

4. Teoretisk tolkningsram

Det finns olika sätt att se på funktionshinder och funktionsnedsättningar. Det påverkar i sin tur hur vi väljer att utforma vår politik och våra resurser i samhället. Det medicinska synsättet har historiskt dominerat synen på funktionshinder och funktionsnedsättning. Som svar på detta uppkom en rad den sociala modellen som kritiserar synen på funktionshinder som enbart ett individuellt problem och en medicinsk företeelse. Den sociala modellen ser det inte som att hindren finns hos individen utan i miljön, eller omgivningen (Lindberg & Grönvik, 2011).

En annan modell som hanterar mänskliga rättigheter och individens rätt till välmående och god levnadsstandard är Martha Nussbaums förmågemodell. Hon fokuserar på vilka förmågor en person har rätt att utveckla samt individens rätt att existera (Nussbaum, 2011).

Denna studie fokuserar på dessa modeller inte bara för att de på ett bra sätt förklarar förhållandet mellan en person med funktionshinder och hjälpmedel, utan även förhållande mellan en person med funktionshinder och samhället. Samhällets syn på funktionshinder påverkar i allra högsta grad hur personer med funktionshinder har möjlighet att vara delaktiga i samhället och leva ett självständigt liv, och även den roll assistanshunden spelar i personens liv.

Enligt Payne (2005) kan en teori inom socialt arbete motsvara en av tre olika kategorier. Det kan vara en modell, ett perspektiv eller en förklarande teori. Vanligtvis i en uppsats väljs en eller flera förklarande teorier för att analysera materialet, men inom socialt arbete är det förekommande att även en modell eller ett perspektiv används. Jag har därmed valt att använda dessa modeller för att analysera mitt material och förklara förekommande fenomen. Vidare skriver Martha Nussbaum själv om sin förmågemodell som en motteori och kan därmed enligt henne tolkas som en teori (Nussbaum, 2011).

För att sedan beskriva hur hunden kan bidra till att personer med funktionsnedsättning får förmåga till att leva ett självständigt liv och vara delaktighet i samhället på samma villkor som alla andra har jag valt att använda Martha Nussbaums tio grundläggande förmågor för att kunna visa hur assistanshunden kan bidra till detta.

4.1 Den medicinska modellen

Utgångspunkten för modellen är en uppdelning av vad som anses normalt och vad som anses avvikande. Vad som anses avvikande avgörs av medicinska definitioner bland annat i form av diagnoser. Den medicinska modellen, eller den individuella modellen, har historisk varit den mest vedertagna modellen (Lindqvist, 2012). Modellen likställer funktionsnedsättning med sjukdom och det är individen som belastas för avvikelserna (Barnes & Mercer, 2000). Det medicinska synsättet fokuserar på diagnosen eller just den funktionen som inte fungerar. Den ser funktionsnedsättningen som ett individuellt problem, där kroppen då återställas och botas (Lindberg & Grönvik, 2011). Medikalisering har därmed varit lösningen på de problem som funktionshindret medför, vilket även inneburit att det är en stark tilltro till medicinska utlåtande och att det är svårt, eller omöjligt, att få stöd utan det. När en individ behandlas kan hen sedan förhoppningsvis återanpassas inom rådande strukturer och normer (Lindqvist, 2012). Det är även av stor vikt att nedsättningen ska kunna mätas och kategoriseras (Barnes & Mercer, 2000).

4.2 Den sociala modellen

Som reaktion på den medicinska modellen uppkom så småningom den sociala modellen som en motpol. Grundsynen i denna modell är att det är miljön och omgivningen som utgör hindren och inte funktionsnedsättningen (Lindberg & Grönvik, 2011). Då denna modell är uppkommen ur materialismen, så finns likheter mellan denna modell och marxismens grundsyn. Den sociala modellen anser att det är individen som är förtryckt av industrisamhället och de politiska maktstrukturerna. Konsekvenserna av detta är att samhället är skapat för majoriteten av människor och att i och med detta skapas funktionshindret (Berg,

2016). Detta perspektiv medför att hindren i samhället blir tecken på bristande tillgänglighet, utan även en diskrimineringsfråga. Det innebär också att funktionsnedsättning och funktionshinder inte nödvändigtvis innebär samma saker och att det är funktionshindret som kan innebära exkludering i samhället (Lindberg & Grönvik, 2011).

Modellen har ett fokus på att individen ska kunna integreras i samhället och att hindren ska tas bort så att individen kan sätta upp egna mål. Tillgängligheten ska innebära att alla, det vill säga både personer med och personer utan funktionsnedsättningar, ska ha tillgång till offentliga rum (Barnes & Mercer, 2000).

4.3 Den miljörelativa modellen

Den medicinska och den sociala modellen är varandras motsatser och går i princip inte att förena då definitionen för den sociala modellen skulle falla. Dock finns det nyare modeller som i sin tur har hitta sätt att kombinera de båda. Den miljörelativa modellen ser det som att det är faktorer i miljön som i kombination med funktionsnedsättningen skapar hindret. Funktionshindret ses här som relativt och något som uppkommer i vissa miljöer, men inte i andra. Det som är nytt i denna modell är att den fokuserar på hur individ och miljö interagerar (Lindberg & Grönvik, 2011).

Den miljörelativa modellen har haft en stor betydelse inom svensk funktionshinderspolitik och började få sitt fäste i början av 80-talet. Det diskuterades då om att den sociala modellen skulle kunna ge upphov till enormt dyra samhälleliga lösningar om endast miljön skulle anpassas. Samtidigt sågs faran med att det medicinska perspektivet skulle kunna medföra stort ansvar och stora kostnader för att individen skulle kunna förändra sin situation. Då startade diskussionen om ett relativt begrepp för att kunna fokusera på individens behov (Holme, 2000).

4.4 Förmågemodellen

Det mest vedertagna sätt att mäta en nations välstånd har länge varit BNP (bruttonationalprodukt), som är ett mått på det ekonomiska välståndet. BNP ger dock ingen information om enskilda individers välmående och levnadsstandard. Förmågemodellen framhäver varje individ och fokuserar på att inte individen försvinner i andra mätmetoder som fokuserar på hela grupper. Den skapar en uppfattning om människors livskvalité har förmågemodellen utvecklats. Förmågemodellen, även kallad modellen för mänsklig utveckling, är ansedd att vara en motteori för att utmana gamla konventionella teorier som tar liten hänsyn till de mänskliga värderingarna. Till grund för denna teori ligger mänskliga rättigheterna. Teorins uppgift är att kunna utmana sociala orättvisor och kunna rikta utveckling mot ett mer jämlikt samhälle med valfriheter. Fokus ligger på varje individs möjlighet till förmåga och existens (Nussbaum, 2011).

“En människas ‘förmåga’ syftar på de alternativa kombinationer av funktioner [functionings] som är möjliga för henne att uppnå. Förmåga är sålunda en form av frihet: den reella friheten att uppnå alternativa funktionskombinationer.”

Sen i Nussbaum (2011, s. 29)

Modellen bygger på en idé om social rättvisa och människors rätt till en viss levnadsnivå och kan även ses som en människorättsmodell (Nussbaum, 2011).

I modellen presenteras tio centrala förmågor som anses vara *tröskelnivån*. Det är en minimigräns för vad som krävs för att en person ska kunna leva ett värdigt liv. För att nivån kunna uppnås för alla personer, oavsett behov, krävs det stöd från samhället. Samhället bör i sin tur fokusera på vilka förmågor som det ska läggas störst vikt vid och bör prioritera de förmågor som lyfter fram och/eller skapar andra förmågor för att se till varje individs möjlighet att utvecklas (Nussbaum, 2011).

Nussbaum (2011) tolkar rättigheterna som förmågor. Formella rättigheter innebär inte alltid att individen faktiskt har möjlighet att utöva sin rätt. Att tolka

rättigheterna som förmågor innebär att det går att ställa krav på staterna att realisera rättigheterna och att främja förmågor så att individen kan leva ett gott liv. Alla människor har rätt att dessa grundläggande förmågor, men förutsättningarna för olika individer varierar. Den innebär att för vissa människor behöver staten ta ett större ansvar att stötta och skjuta till mer resurser för att de ska kunna ta sig över *tröskelnivån*. Vidare jämför Nussbaum (2011) samhällets skyldighet att främja människors förmågor med konventionsstaternas skyldighet att bevaka allas rättigheter i förhållande till De mänskliga rättigheterna.

Nussbaum (1997) belyser vikten av att olika personer behöver olika stöd för att få tillgång till sina förmågor och hur det i sin tur kopplar ihop förmågemodellen med diskussion om social rättvisa. Vissa människor behöver med andra ord mer stöd för att nå över tröskelnivån. Att få sina förmågor realiserade innebär på sätt och vis även att varje person ska inneha frihet i sitt liv.

Förmågemodellen fokuserar på olika områden som ger varje individ möjlighet att utveckla sina förmågor så att hen ska kunna ha ett värdigt liv, det vill säga ett liv över tröskelnivån. Områdena är liv; fysisk hälsa; kroppslig integritet; sinnen, fantasi och tanke; känslor; praktiskt förnuft; samhörighet; andra arter; lek samt kontroll över den egna miljön (Nussbaum, 2011). (De tio centrala förmågorna finns i sin helhet som bilaga 4).

4.5 Sammanfattning av teorier

De ovan redovisade modellerna beskriver olika sätt att se på funktionshinder i relation till samhället och hur fenomenet ska hanteras. Utvecklingen av modellerna har även lett till hur begreppen funktionshinder och funktionsnedsättning används och Socialstyrelsen (2017a) har definierat begreppen utifrån ett perspektiv baserat på den sociala modellen. Det som jag anser att den medicinska, sociala och miljörelativa modellen missar är att även ta med individens upplevelse som en faktor. Det är stort fokus på funktion, vilket gör att individens känsla av livskvalité åsidosätts. Genom att lägga stor vikt vid

Nussbaums förmågemodell får alla en möjlighet till lika levnadsvillkor, det vill säga att alla har rätt att bli hjälpta att kunna tillgodose sig sina förmågor.

Nussbaums centrala förmågor fokuserar jämlikhet och vad varje individ ska ha förmåga till det beskrivs i mer detalj i *De tio centrala förmågorna* (Nussbaum, 2011). Dessa centrala förmågor går att bryta ner ytterligare till att de står för att varje individ har rätt till delaktighet och självständighet på samma villkor som alla andra, likt huvudmålet för *Myndigheten för delaktighet*. Det tycker jag visar på hur viktig förmågemodellen är för att gestalta alla människors rätt till lika möjligheter och vidare även hur assistanshunden kan vara en viktig del för att nå dessa målen.

5. Metod och metodologiska överväganden

I detta kapitel kommer jag att redogöra för och diskutera mitt tillvägagångssätt samt de överväganden och val jag gjort som är kopplat till olika aspekter av metod. Detta är en kvalitativ studie, som utgår från datainsamling i form av fyra kvalitativa semistrukturerade intervjuer. Dessa har sedan bearbetats och analyserats med hjälp av tematisk analys.

5.1 Val av metod – fördelar och begränsningar

Då jag hela tiden velat lägga stor vikt vid att undersöka brukarens subjektiva upplevelse av att ha assistanshund, så anser jag att en kvalitativ metod är det mest motiverade valet vid datainsamling. En kvalitativ ansats fokuserar mer på hur individen uppfattar och tolkar sin upplevelse (Bryman, 2011). Den gör det även möjligt att undersöka ett fenomen mer intensivt och uttömmande. På grund av tidsramen deltar ett färre antal respondenter eftersom kvalitativa datainsamlingsmetoder tar längre tid (Jacobsen, 2012).

Huruvida en studie är induktiv eller deduktiv kan sägas bero på nivån av struktur. Detta kan ses som en flytande skala där induktion å ena sidan innebär att studien avser att utforska ett område och deduktion å andra sidan innebär att testa en hypotes. Frågeställningen har under arbetets gång inte varit helt klar för mig, så jag har valt en mer induktiv form av datainsamling. Detta har gett respondenterna större möjlighet att förmedla den upplevelsen de vill förmedla och möjlighet till ett större djup i förståelsen. För att kunna få fram ett material som går att jämföra sinsemellan har jag dock inte helt valt bort den deduktiva ansatsen (David & Sutton, 2016). Vissa frågor i intervjuguiden är baserade på det syfte som Myndigheten för delaktighet formulerat för assistanshundar. Det ger en, till viss del, gemensam utgångspunkt för intervjuerna.

Utifrån ovanstående har jag valt att samla in data med hjälp av semistrukturerade intervjuer. Även om respondenterna fått berätta fritt om sin assistanshund, så har jag haft en intervjumall att falla tillbaka på, så att vissa specifika frågor kunnat besvaras av alla respondenter (Kvale & Brinkman, 2014). Även om jag inte haft frågeställningen helt klar för mig, så har jag haft en tanke om vilka begrepp jag velat jämföra och därmed ställt frågor kring dessa begrepp så att materialet sedan kan jämföras (David & Sutton, 2016), samtidigt som jag velat lyfta brukarperspektivet i att ha en assistanshund och höra deras narrativ.

5.2 Urvalsprocess

Det första steget i urvalsprocessen har varit att identifiera det som David & Sutton (2016) beskriver som populationen genom att ta kontakt med projektledaren för assistanshundar på Svenska Brukshundsklubben. Eftersom jag önskade göra en studie med personer med certifierade service- och signalhundar var det möjligt att identifiera populationen på detta sätt. Tidsramen för uppsatsen gjorde att det inte var möjligt att utföra semistrukturerade intervjuer med samtliga i populationen. Projektledaren på Svenska brukshundsklubben gjorde ett sannolikhetsurval och kontaktade ett mindre antal möjliga respondenter med information om möjligheten att delta i vår studie. Det obundna slumpmässiga urvalet skedde genom att projektledare skrev lappar med initialer och lade i en skål där alla personer med certifierad servicehund i Sverige hade samma möjlighet att bli vald (David & Sutton, 2016). Projektledaren mailade sedan ut information om vår studie även innehållande kontaktinformation till mig, vilket gjorde att potentiella respondenter var anonyma för mig framtill de valde att ta kontakt själva. Sex möjliga respondenter kontaktade mig. Av dessa sex möjliga respondenter har jag intervjuat fyra stycken. De två respondenterna jag inte intervjuade bestod av en inställd intervju på grund av sjukdom och en minderårig potentiell deltagande där jag genom etiska övervägande valde att inte genomföra en intervju (Vetenskapsrådet, 2012).

Jag valde att göra ett obundet slumpmässigt urval trots att populationen var spridd över ett stort område (hela Sverige), samt att intervjuerna skulle ske ansikte mot

ansikte. Gruppen i sig är relativt liten och därför ville jag inte minska populationen ytterligare. Av samma anledning valde jag att inte göra ett stratifierat- eller klusterurval med risken att det skulle omöjliggöra anonymitet för respondenterna. I efterhand inser jag att det hade funnits fördelar med att använda mig av ett stratifierat urval eller ett kvoturval eftersom den slutliga urvalsgruppens fördelning inte blev proportionerlig mot fördelningen i populationen. Detta kan ha lett till att vissa upplevelser kan få oproportionerligt stor vikt i studien (David & Sutton, 2016).

Det bör även tas upp att av de som kontaktades initialt av projektledaren på Svenska Brukshundklubben var det ett anmärkningsvärt lågt antal som valde att kontakta oss. Det går att anta att de som valde att kontakta oss var de som har ett större engagemang i fenomenet assistanshundar och att det bör beaktas då datan analyseras.

5.3 Genomförande av intervjustudien

Min intervjusituation började egentligen redan innan jag träffade respondenten genom att de kontaktade mig via mail och visade sitt intresse för att delta i studien. Jag lade väldigt stor vikt vid den personliga kontakten och respondenterna har själva i största möjliga mån fått bestämma tid och plats för intervjuerna. Detta för att skapa trygghet och göra intervjun mer bekväm (David & Sutton, 2016). Det kändes viktigt för mig att skapa en interpersonell relation redan innan vi sågs vid intervjutillfället, då jag som jag redan tidigare skrivit, har stort intresse av hur de upplever att leva med en assistanshund. Det jag ville åstadkomma är det som Kvale och Brinkman (2014) kallar halvstrukturerad livsvärldsintervju.

Inför intervjun hade jag skrivit ett informations- och samtyckesbrev, som jag även mailade ut innan intervjutillfället [se bilaga 1] (Bryman, 2011). Jag hade även utarbetat en intervjuguide [se bilaga 2] med översikt av vilka ämnen som jag ville diskutera och även lite förslag på frågor som jag skulle kunna ställa för att guida intervjun (Kvale & Brinkman, 2014).

Efter en stunds småprat inleddes vad Kvale och Brinkman (2014) kallar *orienteringen*. Under denna fas diskuteras åter Informations- och samtyckesbrevet och vad brevet innebär. Detta för att säkerställa att respondenten har tagit del av informationen och med god insikt ska kunna skriva under det. Jag informerade om uppsatsens syfte, att respondenternas deltagande var frivilligt, att deras deltagande och svar är anonyma, samt att jag önskade att spela in intervjun. Samtliga deltagare gav samtycke till att intervjun skulle spelas in.

Enligt Kvale & Brinkman (2014) kan intervjuaren skapa goda förutsättningar för intervjun genom att vara en aktiv lyssnare och visa intresse, respekt och förståelse. Det försökte jag uppnå genom att respondenten fick prata fritt om sina upplevelser och vad de tyckte var viktigt att lyfta tidigt i intervjun. Därefter ställde jag några kompletterande frågor för att sedan avsluta med att respondenten åter fick kommentera och komplettera vad som sagt, samt ställa eventuella frågor. Varje intervju tog mellan 60–120 minuter, vilket innebär att några intervjuer blev något längre än vad som framgick i informations- och samtyckesbrevet. Att några intervjuer blev något längre godkändes av respondenterna.

I början av studien hade jag en uppsatspartner som även deltog i intervjuerna. Hennes deltagande var oerhört viktigt i och med att vi efter intervjuerna kunde diskutera sinsemellan hur vi uppfattat intervjun och vad vi kunde förbättra till nästa intervju. Då inte syftet var helt klart vid intervjuerna, var hennes och mina diskussioner även viktiga då jag sedan skapade det slutliga syftet. Jag har dock för enkelhetens skull skrivit "jag" i metodavsnittet, även fast vi vid vissa tillfällen var två.

5.4 Bearbetning av empirin

För att på ett mer exakt sätt kunna återge intervjuerna, så spelade jag in dem samtidigt som jag även gjorde kompletterande anteckningar (Bryman, 2011). Vid en intervju slutade bandspelaren att fungera under cirka 20 minuter. Då visade det sig extra bra att ha stödanteckningar att gå tillbaka till vid analysen.

Vid den fortsatta bearbetningen av empirin transkriberade jag det inspelade materialet, vilket omfattade 51 sidor. Jag valde att göra en ordagrann transkribering, där även detaljer som till exempel små pauser och tempoväxlingar noterades (Bryman, 2011). Detaljerad transkribering i kombination med intervjuanteckningar kan på ett bättre sätt återge det som sägs, än vad endast en skriven text annars skulle göra (Kvale & Brinkman, 2014). Jag valde även att transkribera så nära in på efter intervjun som möjligt för att kunna återge så detaljrikt som möjligt. Samtidigt som jag transkriberade började jag även med min analys. Dels för att spara tid, men även för att processerna går i varandra och att jag var rädd för att gå miste om viktiga tankar och idéer som uppkommer vid bearbetningen av empirin (Bryman, 2011).

5.5 Analyismetod

Jag har använt mig av tematisk analys för att kunna analysera materialet. Tematisk analys är en form av kvalitativ innehållsanalys som innebär att jag utifrån mitt material skapar teman. Teman så som positiva och negativa upplevelser, samt mer allomfattande begrepp som trygghet, delaktighet, självständighet och relationen mellan hund och förare har vuxit fram på ett sätt som liknar grundad teori. Jag har alltså inte låtit förbestämda teman styra, vilket varit ett väldigt passande metod då jag under arbetets gång inte varit klar över hur jag velat analysera materialet (David & Sutton 2016). Några teman överensstämmer dock med de teman som jag valt att basera min intervjuguide utifrån, vilket inte var självklart för mig från början. I mitt fall har jag inte behövt utesluta några teman, utan alla teman som kommit fram har jag tagit med i min uppsats.

När temana sedan vuxit fram har jag delat in dessa i olika grupper. Dels de upplevelser som respondenterna berättat om som delats in i två kategorier, positiva och negativa och dels de begrepp; trygghet, delaktighet, självständighet och relationen mellan hund och förare, som jag till största delen använt mig av när jag kopplat deras upplevelser till teorierna. Jag har i analysen fokuserat mycket på det som konkret sägs, det som kan refereras till som *manifesta innehållet*

(Bryman, 2011). Att jag valt att fokusera på det som konkret sägs i så hög grad beror till största delen på att jag vill respektera det respondenterna vill berätta och inte riskera att feltolka det de vill förmedla (Kvale & Brinkman, 2014).

5.6 Förförståelse

Ämnet för denna uppsats är helt styrt av min egen nyfikenhet av assistanshundar för andra målgrupper än blinda och synskadade. Jag har ingen tidigare hundvana och har inte heller haft någon tidigare kontakt med assistanshundar. Dock har jag katter som står mig oerhört nära och den relation vi byggt över åren är oersättlig, vilket gör att jag har lätt att relatera till vad ett djur kan betyda för en människa.

Vidare har jag stor erfarenhet av att arbeta med personer med olika typer av funktionsnedsättningar och den erfarenheten kombinerat med mitt djurintresse väckte mitt intresse för hur det är att leva med en assistanshund och vad den kan tillföra som hjälpmedel i dessa kontexter. Då sällskapsdjur kommer oerhört nära sina ägare, kan jag tänka mig att en assistanshund kommer ännu närmare och hur relationen kan komma att forma det fortsatta livet.

Jag har även ett stort intresse för både funktionshinderpolitik och mänskliga rättigheter, vilket har styrt mig i hur jag velat angripa ämnet, och även val av teori. För mig är förmågemodellen en teori med nytänk som sätter människors livskvalité i centrum och på det sättet även lyfter personer med funktionsnedsättnings rättigheter.

5.7 Studiens tillförlitlighet

Studiens tillförlitlighet kan analyseras utifrån olika delfaktorer, validitet, reliabilitet och generaliserbarhet (Jacobsen, 2012).

Intern validitet anger huruvida studien redovisar det som avses. Jag har med denna studien haft som avsikt att redogöra för respondenternas upplevelser och deras åsikter. Studiens syfte är inte att lyfta fram någon generell, absolut sanning, utan istället vad som är sant för respondenterna (Jacobsen, 2012). För att kunna

göra detta har jag lagt stor vikt vid deras narrativ och låtit dem få berätta så öppet som möjligt om upplevelserna av att ha assistanshund. Jag har även varit medveten om att analysen endast är en tolkning av respondenternas berättelse och att min tolkning påverkar studiens riktighet (David & Sutton, 2016). Detta gör att jag anser att studien har hög intern validitet.

Reliabilitet är den grad av påverkan som jag, eller andra omständigheter, kan ha påverkat studiens resultat (Jacobsen, 2012).

Då det inte går att vara i ett sammanhang utan att påverka det, så finns det alltid en risk att påverka situationen, i detta fall intervjun och dess svar. Jag kan omedvetet ha gjort inverkan på hur respondenterna har svarat eller vilka saker de valt att berätta. Kommunikation sker hela tiden inte bara verbalt, utan även som kroppsspråk, ansiktsuttryck och tonläge, och det kan ha styrt respondenterna att svara på ett visst sätt. Detta kallas även undersökareffekten (Jacobsen, 2012).

Ett annat fenomen är Hawthorne-effekten där det i studien uppdagades att experimentet gav positiva resultat av den orsaken att deltagarna blivit utvalda. De positiva resultaten gick inte att härröra till några andra faktorer inom experimentet (Heery & Noon, 2017). Denna effekt tycker jag är viktig att ta upp då populationen för studien är en socialt utsatt grupp, som historiskt har diskriminerats i samhället (Lindberg & Grönvik, 2011).

Som jag tidigare tagit upp, så har jag gjort ett obundet slumpmässigt urval, vilket har lett till en urvals-bias, det vill säga att urvalet i urvalsgruppen blivit skev (Bryman, 2011).

Jag har försökt att göra en så omfattande litteratursökning som möjligt för att etablera kunskapsläget. Dock har det visat sig att den forskning som finns ofta använder varandra som källor och att de ofta har låg tillförlitlighet. Flera av artiklarna grundar sig på intervjustudier, och de kan ändå anses ha en relativt hög intern validitet.

Jag anser dock att uppsatsen har relativt hög reliabilitet då jag under forskningsprocessen varit medveten om dessa faktorer och tagit hänsyn till dem.

Generaliserbarhet, eller extern validitet, avses huruvida studiens resultat kan överföras i större kontexter (Jacobsen, 2012). Då detta är en intervjustudie anser jag att det är viktigt att påpeka att intervjun har utförts i en viss tid, på en viss plats och i en viss kontext. Det innebär att resultatet av denna studien inte nödvändigtvis går att använda i en annan kontext (David & Sutton, 2016).

I intervjustudie deltar fyra respondenter och den går inte att generalisera i ordets vanliga mening. Dock går det att göra anspråk på att studien är generaliserbar i andra relevanta situationer, en analytisk generalisering. Den analytiska generaliseringen ifrågasätter istället om resultaten går att använda i en annan situation. Situationerna får då ställas mot varandra och en utvärdering rörande likheter och olikheter får göras. Huruvida en analytisk generalisering går att göra beror istället på hur omfattande beskrivningarna gällande kontext är (Kvale & Brinkman, 2014). Dock anser jag att studien inte är av den omfattning att jag kan yrka på en hög analytisk generaliserbarhet.

5.8 Forskningsetiska överväganden

I en forskningsprocess är det viktigt att kontinuerligt göra etiska överväganden (David & Sutton, 2016). Jag har strävat efter att vara etiskt medveten genom forskningsprocessen där vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer kring krav på information, samtycke, konfidentialitet samt nyttjande har varit vägledande.

Informationskravet innebär att respondenter ska få information om vilken uppgift de har i forskningen samt vilka villkor som gäller vid deras deltagande. I informationskravet ingår även att respondenterna ska informeras om att deltagandet är frivilligt och att de kan avbryta sin medverkan när de vill (Vetenskapsrådet. 2002). Jag har gett respondenterna information om studiens syfte, informerat om hur intervjuerna kommer ske samt att deltagandet är frivilligt. Då Vetenskapsrådet (2002) poängterar vikten av förhandsinformation, så

har jag mailat ut informations- och samtyckesbrev [se bilaga 1] till intresserade respondenter. I detta utskick har jag även följt vetenskapsrådets princip om att skriva ut mitt namn samt ange vilken institution jag är knuten till. Vidare har även information getts vid intervjutillfället innan intervjuerna börjat. Jag har då även lyft fram möjligheten att ställa frågor kring studien och respondentens deltagande.

Samtyckeskravet innebär att samtycke ska inhämtas av respondenter samt att det är viktigt att de deltar frivilligt (Vetenskapsrådet. 2002). I min studie har respondenterna fått underteckna ett information- och samtyckesbrev som har angett att det är frivilligt att delta och att det är möjligt att avbryta sin medverkan när som helst under arbetets gång fram till uppsatsens inlämning till institutionen för socialt arbete. Vid intervjutillfället innan intervjun började lyftes även denna information igen. Respondenterna tillfrågades även vid intervjun om inspelning av intervjun fick ske. Vilket samtliga gav samtycke till.

Jag har även vidtagit särskild försiktighet då en respondent visade sig vara omyndig och därmed valt att inte intervjuas den personen, då jag ansåg det svårare att säkerställa om personen deltog av egen fri vilja. Det samma gäller personer med psykisk ohälsa. Från början hade jag en önskan att även ta med föräres upplevelser av psykisk-hälsa hund, dock ansåg jag även här att det kan vara svårare att säkerställa om personerna deltar av egen fri vilja. Enligt Nygren (2012) är detta grupper som ur forskningsetiska aspekter betraktas som grupper med nedsatt beslutsförmåga. Även andra aspekter har genomtyrat beslutet, som att det finns få personer som är minderåriga som har assistanshund och få personer med psykisk-hälsa hund. Detta innebär att det kan bli problem att hålla de personer anonyma (se avsnitt 5.7.3)

Konfidentialitetskravet innebär att alla uppgifter om identifierbara människor ska hanteras på ett sådant sätt att utomstående inte kan identifiera respondenten (Vetenskapsrådet. 2002). I min studie har anonymiseringen varit en central del i bearbetningen av datan då respondenterna tillhör en population som inte är särskilt stor. David och Suttons (2016) påpekar att det är en svårighet om populationen inte är så stor vid kvalitativ forskning, eftersom respondenterna ska

vara anonyma både inför andra respondenter och i studien, vilket även påtalas av Vetenskapsrådet (2002). Det har utifrån detta gjorts ändringar i detaljer för att öka anonymiteten för respondenterna. Även citat kan ändras något för att minska risken för igenkänning. Informations- och samtyckesblanketten samt intervjumaterial har även sparats i särskilda mappar på datorn och/eller genom utskrifter i särskilda mappar, där personliga detaljer om en respondent förvarats åtskilt från insamlad empiri för att minska möjligheten att identifiera respondenten. Inspelningar och transkriberingar kommer även att förstöras efter godkänd examination (David & Sutton, 2016).

För att vidta extra försiktighet har jag inte varit medveten om respondenternas identitet förrän de har kontaktat mig och meddelat att de har ett intresse att delta i studien. Innan dess har all kontakt skett med projektansvarige på Svenska Brukshundklubben,

Då populationen består av en liten grupp har jag valt att intervjua ett fåtal personer för att lättare kunna hålla deras identitet anonym.

Nyttjandekravet innebär att de uppgifter som respondenter delger mig i min studie enbart får användas i forskningssyfte och inte utlånas eller användas i kommersiellt bruk (Vetenskapsrådet. 2002). Jag har informerat respondenterna om att jag inte kommer att använda intervjumaterialet i något annat syfte än min uppsats.

Som jag tidigare tagit upp, så har en etisk medvetenhet genomsyrat hela forskningsprocessen. Kvale och Brinkman (2014) skriver om de olika stadierna: tematisering, planering, intervjusituation, utskrift, analys, verifiering och rapportering. Jag har i varje stadie varit medveten om olika etiska aspekter som kan dyka upp.

Då personer med funktionsnedsättningar anses tillhöra en extra utsatt grupp, så har jag tyckte att det är särskilt viktigt att överväga om studiens nytta går att sätta i relation till den risk jag utsätter respondenterna för. Jag har dock kommit till

slutsatsen att genomföra studien då det finns väldigt lite studier om assistanshundar och att den kan bidra med mer kunskap i ett ämne som är högaktuellt. Flera av respondenterna har även lyft och bekräftat samma sak, att mer kunskap behövs i ämnet, framförallt i svensk kontext. Eventuella negativa effekter hoppas jag ha motverkat genom att försöka vara extra lyhörd vid respondenternas berättelser. Jag ser det även som mitt ansvar att värna om respondenternas integritet och avgöra vad som ska vara med i uppsatsen och inte (Nygren, 2012).

En annan viktig aspekt har varit att vara medveten om den maktobalans som kan uppstå vid intervjun, speciellt i de intervjusituationer där vi varit två personer som intervjuat en respondent. För att motverka eventuellt obehag har jag varit noga med att respondenterna fått välja plats för intervjun och i största mån möjligt även tid (Jacobsen, 2011). Det har även varit viktigt att jag som intervjuare varit lyhörd gentemot respondenten, så att intervjusituationen blivit så trygg och bekväm som möjligt. Då denna studien är en kvalitativ intervjustudie, så vill jag även påpeka att det enskilda individer säger i studien på intet sätt kan appliceras på hela populationen (Bryman, 2011).

5.9 Reflektion över metod

Arbete med uppsatsen har fungerat bra med vissa utmaningar. En stor utmaning har varit att jag under större delen av uppsatsskrivandet inte haft någon handledare och det har varit svårt i vissa lägen att veta hur jag ska hantera olika situationer. Dock känner jag att när jag väl fick en handledare så fick jag väldigt bra guidning och kände att det gjorde att jag fick mycket bra vetskap om hur jag skulle hantera olika avsnitt i uppsatsen. En lärdom är dock att i tid signalera om hur samarbetet med handledaren fungerar och gör eventuella förändringar så tidigt som möjligt.

En annan lärdom är att jag lagt ner mycket tid på att träffa respondenterna och intervju dem och då de bott spritt över landet har det inneburit mycket restid. Så här i efterhand tror jag inte att skillnaden mellan att göra intervjuerna som jag

gjort och göra dem via telefon eller Skype hade varit så stor, men däremot tidsbesparande. Särskilt med tanke på hur lång tid som var avsatt för uppsatsen.

Eftersom det endast blev fyra respondenter som intervjuades, så går det att diskutera hur studien kunnat göras mer omfattande. Jag hade önskat i alla fall sex respondenter. Ett sätt hade varit att använda de intervjuer jag utfört med olika informanter för att fördjupa mig i ämnet och gör de till en större del av studien. Jag hade även kunnat intervju de respondenter som jag redan intervjuat fler gånger för att få ett större narrativt djup.

En annan både positiv och negativ del har varit att jag valde att ha en induktiv utgångspunkt. Det har varit bra utifrån att jag kunnat vara följsam med vad respondenterna och informanterna berättat och hur jag velat utforma uppsatsen. Det som varit svårt är att jag väldigt sent kommit på det klara med hur jag velat utforma mitt syfte och mina frågeställningar och det har i sin tur lett till många sena ändringar i uppsatsen.

Det sättet jag valde att välja respondenterna diskuterar jag i avsnitt 5.2 och jag har egentligen inte någon åsikt om det var bra för studien att göra ett sannolikhetsurval eller om jag skulle gjort ett stratifierat urval eller ett kvoturval.

6. Resultat och Analys

Intervjuerna som ligger till grund för detta avsnitt är utförda av mig tillsammans med Rosie Urbansdotter. Vissa frågor vi ställt till respondenterna har utgått ifrån det syfte som Myndigheten för delaktighet har formulerat [se avsnitt 1].

Syftet för assistanshundar som myndigheten för delaktighet arbetat fram lägger extra fokus på begrepp som självständighet, trygghet, delaktighet och minskat behov av andra stöd- och omsorgsinsatser. Då detta syfte till viss del ligger till grund för hur jag valt att utarbeta studien, så har jag valt att i intervjuerna ställa frågor om just de begreppen för att kunna få ett material som är jämförbart och går att analysera. I övrigt har jag lagt stor vikt vid att låta upplevelserna vara respondenternas egna och låta dem berätta med egna ord. Eftersom antalet personer med assistanshund i Sverige är relativt få, så har jag valt att inte skriva ut vilken respondent som säger vad eftersom det finns en ökad risk att identifiera respondenterna och det tydliggörs vilka citat som sagts av samma person. Av samma anledning har jag tagit bort delar i vissa citat, markerat med [...] för att den delen av citatet inte ändrar andemeningen i uttalandet, men kan innebära att respondenten kan identifieras.

6.1 Trygghet, självständighet och delaktighet

Då jag ställde frågor kring begreppen trygghet, självständighet och delaktighet insåg vi väldigt snabbt att begreppens betydelse var centrala för respondenterna. Detta är även centrala begrepp i Konventionen för personer med funktionsnedsättningar. I konventionen fastslås det att tillgänglighet är en förutsättning för att få tillgång till alla andra rättigheter, samt att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva självständigt och delta i samhället som andra (Socialdepartementet, 2014). Dock var det svårt att i vardagen kunna separera begreppen, då deras betydelse överlappade och att de delvis konstruerade varandras betydelse.

Då jag diskuterade begreppen med en respondent, så kopplade hen direkt ihop begreppen trygghet med delaktighet och likaså delaktighet med självständighet:

“Det blir ju så att man känner sig tryggare och mer bekväm. Så blir det ju per automatik mer delaktighet. [...] Alltså det går ju i varandra, det är ju likadant med självständigheten. Man får ju självständighet för att man känner sig trygg det är ju så liksom.”

Citatet visar tydligt hur begreppen går i varandra och hur trygghet i detta fall konstruerar delaktighet och hur självständighet konstruerar trygghet. I detta fall menade respondenten att genom att känna mer trygghet, så kunde hen vara mer delaktig i aktiviteter och vågade gå ut på ett annat sätt, samt att hen blev mer självständig när tryggheten i livet ökade.

Vidare sa en respondent att trygghet är förutsättningen för att kunna leva ett normalt liv, såsom att till exempel kunna ha möjlighet gå ut på kvällen. Även delaktighet har beskrivits på ett liknande sätt att det innebär att en har möjlighet att leva ett vanligt liv, kunna gå till jobbet och sitta på caféer, samtidigt som självständighet beskrivs som något som uppstår då en känner sig trygg.

Trygghet för en annan respondent innebär att inte behöva oroa sig hela tiden, samt att veta att det går att få hjälp om något skulle hända. Att känna trygghet, självständighet och delaktighet är även något som genomsyrar Martha Nussbaums tio grundläggande förmågor. Dessa är även essentiella för att en individ ska kunna fokusera på sin möjlighet till förmåga och existens och därmed även sin frihet (Nussbaum, 2011).

Begreppen kopplades spontant ihop med vad assistanshunden har för uppgifter och hur den hjälper till i vardagen. Samtliga respondenter uppgav att de kände sig mer självständiga om de fick hjälp av sin assistanshund än av andra människor, vilket även Rabschutz (2006) betonar. Vidare uppgav respondenterna att behovet av stöd och vårdinsatser minskade markant. Det är ett fenomen som diskuterats även i tidigare studier (Socialstyrelsen, 2014 m.fl.).

6.2 Upplevelsen av att ha assistanshund

Alla respondenter delade upplevelsen om att assistanshunden är ett oerhört viktigt hjälpmedel i deras liv och att assistanshunden bidrog med många positiva upplevelser.

En respondent berättar om förändringen som skett i hens liv sedan hen skaffade hunden och även vilken hjälp hunden är. Citatet visar på att respondenten nästan inte hittar ord för hur viktig roll hunden har i hens liv.

“Och att bara säga rent ut värdet av att han finns. Alltså jag tycker det är astronomiskt och jag tycker att kommun och sjukvård och alltihop skulle förstå detta [...], jag vill säga, det är inte mätbart hur viktigt det är och hur bra det är och vilket stöd jag känner.”

Det går att tolka det som att respondenterna strävar efter att fungera “som alla andra” i samhället och att assistanshunden som hjälpmedel hjälper dem att göra det. Den synen på hjälpmedel går att jämföra med synsättet i den medicinska modellen, att individen ska anpassas till en samhällsnorm (Lindberg & Grönvik, 2011).

För de flesta av respondenterna grundades beslutet att skaffa assistanshund i ett starkt hundintresse, och flera poängterade att det är nödvändigt att ha ett hundintresse för att det ska fungera med en assistanshund som hjälpmedel. Detta är något som även Bergh (2006) poängterar i sin bok *Civil tjänstehund*. Hon har även själv en assistanshund och ett stort intresse för hundar.

”Alltså det bästa tycker jag är att man kan ha en hund, men som även hjälper en. Alltså en ska ju inte skaffa hund bara för... Man måste ju gilla hund, annars går det ju inte. För att det krävs ju jäkligt mycket träning om jag säger så. Visst du kan ju köpa en färdig då... 150 000 och uppåt. Men, för det första, de flesta har inte 150 000 och lägga på en hund och sen vill du göra det om du inte har intresset, de e ju...”

Camp (2000) skriver i sin studie om att en assistanshund medför att föraren känner mer livsglädje, vilket även samtliga respondenter påtalade. De pratade

väldigt varmt om relationen de hade till sin hund och hunden beskrivs som en trogen vän, livskamrat och en stabil punkt i livet. Även saker som hundens närvaro, både fysiskt och mentalt, tas upp i flera intervjuer, och möjligheten som assistanshunden har att alltid vara med, men även att hen uppmärksammar föraren, utan att varken värdera eller döma. Just att hunden inte har en fördömande inställning till sin förare är något som Collins et al (2006) diskuterar och de positiva effekterna med att hunden bekräftar sin förare skriver både Strang (2007a) och Beck-Friis (2007) om. Flera respondenter betonar även gemenskapen som föraren och hunden skapar med varandra och det ömsesidiga ansvaret hund och förare har för varandra. Den gemenskapen och den tilliten skänker livskvalité. Det skydd som relationen mellan hund och ägare erbjuder är omdiskuterat i Wells (2009) studie, men gemenskapen som sådan framstår som positiv även i andra studier (Collins et al, 2006, m.fl.).

Samtliga respondenter har tränat hunden själva och den prestationen i sig gör föraren stolt, både över sig själv och hunden. Ägandet av en assistanshund ger föraren möjlighet att fokusera på positiva förmågor (Rabschutz, 2006) och möjligheten att träna sin egen assistanshund enligt den svenska modellen har i studien *Människans bästa vän är hunden - om service- och signalhundar för personer med funktionshinder* av Harrysson (2005) visat på väldigt positiva effekter.

Vidare går detta att koppla till förmåga att leva med respekt i relation till djur, vilket är både en positiv och stärkande förmåga som leder till en större möjlighet att kunna utöva sina funktioner och valfrihet. Det kan även stärka förmågan att leva i relation till andra människor och delta i socialt utbyte, samt förmågan att skapa relationella band och utvecklas känslomässigt (Nussbaum, 2011). Att ha rätt att leva med ett djur är även något som Heimlen (2017) skriver om.

Flera av respondenterna beskriver att de innan de skaffat assistanshund ofta känt stress och oro i relation till sin funktionsnedsättning. De uppger att de inte velat utsätta sig för situationer som de inte känt sig trygga i, vilket för flera av dem lett

till att de varit mycket hemma eller begränsade till miljöer som de känt sig trygga i.

“Alltså trygghet för mig är att jag kan delta i samhället som alla andra kan göra. Det är trygghet för mig. Alltså om jag inte kan gå ut på fotboll eller ishockey eller åka på stan och handla eller gå ut i en park eller gå på restaurang om inte jag kan göra det så blir jag ju på nåt vis instängd och då får jag ingen trygghet.”

När funktionshindret på detta sätt begränsar individen går att se på flera sätt. Utifrån den medicinska modellen är det individen som ska botas eller ändras på för att hen ska känna trygghet, medans den sociala modellen ser det som att samhället ska vara anpassat för olika behov och individer. Den miljörelativa modellen ser det istället som att individen och miljön interagerar och att det är i samspelet som en lösning går att finna (Lindberg & Grönvik, 2011). Jag tycker att assistanshunden går att se som en del i det samspelet som den miljörelativa modellen presenterar där hunden anpassar både individen och miljö till att fungera ihop.

Flera respondenter säger att sedan de skaffat en assistanshund har hunden fått dem att känna sig tryggare, säkrare och mer självständig. De har upplevt mer frihet genom att de på ett självständigare sätt kunnat vara delaktig i samhället och framför allt kunnat välja vad de vill delta i. I till exempel studier som omfattat alarmerande servicehundar för diabetes uppges det att förare med diabetes innan de skaffat hund ofta uppvisar en rädsla för att blodsockernivåerna kommer sjunka och att detta begränsar deras möjlighet till valfrihet (Weber, Roden & Müssig, 2015; Rooney, Morant & Guest, 2013; m. fl.). Även Rabschutz (2006) skriver om hur en assistanshund kan ge föraren fler möjligheter till delaktighet och självständighet. Flera uppger även att den trygghet som de upplever tillsammans med assistanshunden inte kan ersättas med något annat hjälpmedel eller en annan människa då de beskriver hunden som ett kompletterande hjälpmedel och inte något som ersätter andra befintliga hjälpmedel. Till exempel så blir det extra tydligt för de med diabetes då de beskriver det som att hunden snabbare uppfattar skiftningar i blodsockret än en mätare. En respondent säger även att:

“Men även om jag har med en människa där, den kan ju inte varna i förväg den kan ju bara hjälpa mig när jag blir dålig. Så det ger ju inte en trygghet egentligen att ha med en kompis. För att det är ju klart, det är ju trygghet i och med att man får hjälp då, men nej, det är inte trygghet. Så hunden ger ju mer trygghet än en människa.”

Att hundar har möjlighet att uppfatta skiftningar i blodsockret snabbare än en mätare är även något som även Seewoodhary et al (2014) skriver om.

Den trygghet och ökad frihet som respondenterna säger att hunden ger dem går att koppla direkt till de centrala förmågorna genom att relationen mellan människa och hund ger minskad ångest och rädsla (Nussbaum, 2011).

Flera av respondenterna uppger att de har ett rikt socialt liv i och med att de har ett stort umgänge med andra “hundmänniskor”. Det gemensamma intresset som hundägande innebär ger dem ett socialt sammanhang.

“Du kan ju alltid prata om det även om du till exempel du träffar någon som är jätteosäker då kan han alltid gömma sig bakom sin hund. De har ju alltid sin hund att prata om. För folk blir ju mer självsäkra och ha en hund helt enkelt tror jag.”

Möjligheten att vara delaktig i vad en vill är en viktig del i livet, så även att spontant kunna göra saker på egen hand, utan att behöva ta hjälp av andra människor är en stor faktor för att känna livskvalité. Detta beskrivs i avseende på såväl trygghet som självständighet och delaktighet. En respondent beskriver det som att hen är instängd utan den möjligheten och att det inte så en människa ska leva.

Andra sociala effekter av att ha hund är att andra människor oftare och mer spontant tar kontakt med dem då de är ute och går är även något som diskuterats. En respondent berättar:

“... det är jättetrevligt och vi har bott här i så många år och de har knappt hälsat på mig och nu helt plötsligt så hälsar dem och stannar och pratar och tycker min hund är fin och blablabla [sic.]”

För denna respondent var det tydligt att det var positivt att människor stannade och pratade. Hundpromenaderna blev tydligt ett mer socialt inslag i personens vardag. Även i flera olika studier poängteras hundens varande som en katalyserande faktor vid sociala relationer (Winkle, Crowe & Hendrix, 2012; m. fl.). Camp (2000) skriver även om de ökade möjligheterna för de sociala förmågorna hos föraren att utvecklas i relation till en assistanshund.

Även Nussbaum (2011) skriver om vikten av att få möjlighet att delta i sociala sammanhang och att självständigt få valmöjligheten att delta i aktiviteter. Vidare betonar hon i flera punkter att samhörighet och relationer till andra människor och djur är viktigt för att utveckla sina förmågor.

En respondent berättade om hur viktig hunden var för hen och vilka positiva konsekvenser det får i hens liv.

“Ja, men är väl klart han gör ju att jag kan ha mer självständighet, att jag blir mer självständig. Har du en kronisk sjukdom som är omständlig så blir du ju inte självständig aldrig. För att du alltid måste ha ett vakande öga. Och du blir ju mer självständig om du har en hund med, för han märker man ju inte på samma sätt som att jag skulle ha med min sambo en meter bakom hela dagarna. Hunden ger livskvalité och möjliggör ett självständigt liv.”

Det är väldigt talande för hur viktig känslan av självständighet är. Självständighet verkar vara ett begrepp som förknippas med såväl självkänsla som självförtroende, men här även livskvalité. Känslan av att själv ha tränat upp sin hund till assistanshund är något som flera av respondenterna ger en mycket positiv bild av. Följden blir ett stärkt självförtroende av att kunna klara av något själv, och även en starkare självkänsla av att känna att en har ett värde för någon annan. Att assistanshund kan bidra till såväl ökad självständighet som bättre självkänsla är återkommande i tidigare studier. (Allen & Blascovich, 1996; Rooney, Morant & Guest, 2013; Hubert et al, 2013; m fl). Detta poängterar även Nussbaum (2011) både i relation till utveckling tillsammans med hunden, men även i relationen mellan människa och hund. Just det faktum att känna sig behövd är något som

gör en stor förändring i livet. Att ha kronisk sjukdom beskrivs av en respondent som att aldrig kunna vara riktigt självständig, men med assistanshunden så går det att få frihet från att ha en människa som hela tiden ska följa med.

“Ja, det är ju också en väldigt bra grej för jag om jag tappar något och är ute så behöver jag ju inte fråga: “Vill ni vara snälla och hjälpa mig?” för jag klara mig själv med min hunds hjälp. I går hade jag en tung väska som stod där borta [...] Jag säger till hunden att få hit den här. Och han slet, men han kom. Han släppte ett par gånger, men han drog lite i taget och man kunde egga honom. Så det är ju också en frihet att slippa säga till min partner. ”Kan du inte göra det? ”Men jag kan inte säga till dem att de ska klä på mig. Men jag kan säga till dem att de ska dra av mig kläder. Så jo, det betyder mycket för ens självkänsla. Och man blir accepterad av andra människor på ett helt annat sätt.”

Här framgår det även tydligt att det uppfattas som mer självständigt att be hunden om hjälp än en annan människa.

Även det faktum att en assistanshund ger friheten att inte behöva begära hjälp av kommunen är något som innebär mer självständighet. Det ger en större valfrihet att själv bestämma över sitt eget liv. Att inte behöva lika mycket hjälp och stöd beskriver flertalet studier, bland annat Socialstyrelsen (2014), Svartberg (2013) Rooney och Morant & Guest (2013). En respondent säger:

”Alltså min självständighet ökar ju när jag inte behöver begära hjälp från kommunen med någon form av servicefunktion. Jag får ju än mer självständighet att ska jag åka och handla eller jag behöver mat då kan jag åka och handla och ta med mig hunden och den får följa med och gå med mig.”

Här framgår det tydligt hur assistanshunden i detta fall dels ersätter annan typ av assistanshjälp, men även hur assistanshunden bidrar med en känsla av självständighet som inte en annan typ av assistans hade kunnat bidra med.

Under intervjuerna diskuteras även vilken positiv inverkan en hund kan ha fysiskt. Flera respondenter berättar om olika positiva fysiska hälsoaspekter som de hört

talas om., såsom mindre stresspåverkan och mindre risk för hjärt- och kärlsjukdomar. Rent hälsomässigt känner sig samtliga respondenter mer aktiva med assistanshund än utan. De uppger att de går ut och går betydligt mer ofta med hund än utan, men även att de är mer aktiva i livet i övrigt. Enligt Nussbaum (2011) är god hälsa en central förmåga och även rätten att leva ett normallångt liv. Enligt samtliga respondenter påverkar assistanshunden deras hälsa positivt. Att den fysiska hälsan förbättras i kontakten mellan människa och hund är något som även flera studier stödjer.

I aspekten diabeteshund så berättar samtliga respondenter som har alarmerande servicehund för diabetes att hunden reagerar snabbare än både föraren själv och mätaren. Det är något som även Seewoodhary et al (2014) skriver om i sin studie. Respondenterna talar även om hur skönt det är att hunden är aktiv och mäter hela tiden, så att föraren inte behöver vara lika aktiv och hela tiden kolla sitt blodsockervärde. Just att hunden markerar i tid har gjort att flera av respondenterna kunnat undvika att "bli dåliga" och att de behövt söka vård mer sällan än innan de skaffat assistanshunden.

Både god hälsa och normallångt liv har ett medicinskt perspektiv där det finns en norm som individen ska uppnå (Lindberg & Grönvik, 2011).

Det var inte bara positiva upplevelser som diskuterades i intervjuerna. En del konsekvenser av att ha en assistanshund uppfattades även som negativt av respondenterna. Bland annat så diskuteras att det är både tids- och energikrävande att ha en hund överlag och mer specifikt diskuteras hundens assistanshunds utbildning. Dessutom ska hundens träning underhållas, så att den kan klara av ett årstest för att behålla sin certifiering. Samtliga respondenter påtalar just tidsåtgången som en negativ aspekt. Det tar tid och energi att gå ut med hunden flera gånger om dagen i alla väder. Även den tid som går åt till att ta hand om hunden, såsom att klippa klor och vaccinera diskuteras.

Alla respondenter lyfter olika aspekter av problem kring de ekonomiska kostnaderna. Flera av dem har utbildat hunden själv för att minska kostnaderna.

De har även sökt olika stipendier för att få råd med instruktör och andra kostnader i samband med utbildningen. En assistanshund medför även ökade omkostnader. Dessa omkostnader går det att få bidrag för från försäkringskassan, vilket flera av respondenterna får. De lyfter även problem som att hitta ett försäkringsbolag som kan försäkra hunden, då en assistanshund har ett betydligt större ekonomiskt värde än en sällskapshund.

Vidare berättar flera av dem även om den oro de har för hur de ska kunna finansiera en ny hund då den de har pensioneras eller av annan anledning inte längre kan vara en assistanshund.

En respondent säger:

”...behöver jag en hund till senare så hoppas jag ju att jag kan utbilda honom själv för att de pengarna att utbilda har inte jag så att jag hoppas kommunerna och de tänker på att det inte bara människans hälsa som kostar mycket för dem om de inte gör någonting åt det för då kommer dem in på hem eller sjukhus eller någon sånt. De behöver inte ha, de behöver kanske ha viss hjälp av någon som kommer dagligen men inte i den utsträckningen för hunden larmar och man kan lära den att trycka på larmknapp som går direkt till larmcentral.”

Den uppmärksamhet en assistanshund medför kan upplevas som något positivt, vilket en av respondenterna gör. En annan berättar dock att hen har svårt att hantera uppmärksamheten.

“Han har ju bara på sig täcket när jag vill att han ska gå in på Sahlgrenska och såna ställen där jag vet att de ifrågasätter om hundar får gå. Tacke har vi aldrig i andra fall för folk glör och det är väldigt jobbigt. Visst det är för att han är söt och att det är gulligt men det blir ju ändå titta t. Då lyser det ju sjukdom om en.”

Just rädslan att bli ifrågasatt och att behöva diskutera och förklara sin funktionsnedsättning med okända människor upplever en respondent som svårt, påträngande och begränsande.

Det starka bandet som uppstår mellan förare och hund är för många en väldigt positiv sak, samtidigt kan det bandet även begränsa.

”Man har väldigt svårt att lämna sin hund. Man blir nästan... Förut kunde jag lämna bort honom, ja men att åka iväg en helg eller så. Men nu är det ingen som duger till att passa honom längre. Man är så jäkla rädd att det ska hända något att det blir sån nästan separationsångest för man blir ju otroligt tight med sin hund. Och det är ju en jättebacksida. [...] Så du får separationsångest och det är absolut en backsida. För en dag han kommer ju gå bort en dag. Någon gång måste jag ju lämna bort honom om det händer nåt man vet ju aldrig. Så man blir ju bunden på ett annat sätt.”

Även flera av respondenterna berättar att de har svårt att lämna bort sin hund. De beskriver det, precis som ovanstående citat, som en väldig separationsångest, både för förare och för hund. I samband med detta tar flera även upp att de har en rädsla för att något ska hända hunden, eller hur de kommer att hantera det när hunden en dag dör.

Flera respondenter upplever det som ett stort problem att samhället har dålig kunskap om assistanshundar och vilka regler som gäller. De känner sig ifrågasatta då de tar med hunden till exempelvis restauranger, mataffärer eller sjukhus. Flera berättar att det finns tillfällen då de inte tar med sin assistanshund, även om de egentligen hade behövt ha med den, för att det är för stor ovisshet om det kommer medföra problem.

“Baksidan av det är att folk i samhället motar mig. Ja, de säger att här kan du inte komma in. Alltså det blir begränsade livskvalité om man nu säger så och jag har blivit så här nu att jag bråkar för att lära folk.”

Människors okunskap blir begränsande och medför med andra ord en otrygghet och såväl självständigheten som delaktigheten minskar.

De negativa upplevelser som respondenterna omtalar nämns även i tidigare studier (Camp, 2000; Audrestch et al, 2015); Winkle, Crowe & Hendrix, 2012; Sach-Ericsson, Hansen & Fitzgerald, 2002). Det är tydligt att de negativa upplevelser

som finns i stor utsträckning relateras till omgivningen och kringliggande omständigheter och inte assistanshunden som sådan. Flera av upplevelsena verkar bero på den syn som samhället har på såväl assistanshundar som på funktionsnedsättningar. Att belastningen på föraren blir extra tung i form av såväl extra ansvar som extra kostnader tycker jag är tecken på att samhället anser att det är individens skyldighet att anpassa sig till de strukturer som finns i samhället, likt den syn som den medicinska modellen har. Samhällets okunskap om assistanshundar och ovissheten för föraren om var de får vistas tycker jag i praktiken innebär att assistanshunden i sig blir en barriär som samhället skapar.

Audrestch et al (2015) tar både upp det kan vara svårt att hantera den ofrivilliga uppmärksamheten när en har en assistanshund och oron över vad som ska hända när hunden dör. Artikeln diskuterar även hur assistanshund inte alltid ses som ett vedertaget hjälpmedel och att myndigheter i verkligheten inte stöttar varandet av assistanshund i den utsträckning som de borde. Det är något som jag tycker framgår av respondenterna också och en stor del i det är även kunskapsbrist hos allmänheten.

Samtliga respondenter beskriver hur deras funktionsnedsättningar gör att de känner sig maktlösa och beroende av andra människor. De pratar mycket om hur de är beroende av både stöd från samhället och av människor i dess närhet. Flera av dem upplever en maktlöshet kring gällande regler för stöd och de begränsningar detta kan leda till. Att flera av dem till exempel inte kan finansiera en assistanshund med egna medel leder till att de behöver förlita sig på stipendier, då assistanshundar väldigt sällan blir finansierade av kommun eller landsting. En respondent gör liknelsen med ett lotteri, att en inte vet om en kan få stöd. Den bilden förstärker känslan av maktlöshet ytterligare.

Att vara beroende av människor i sin närhet är väldigt ansträngande och påverkar relationen. Flera uttrycker det i termer om att de inte vill vara till besvär eller till last för någon annan och hur detta påverkar självständigheten.

Det Martha Nussbaums förmågemodell förespråkar är just att lyfta de mänskliga rättigheterna så att de inte bara blir formella rättigheter, utan omvandlas till verkliga förmågor för individen. Det är staten som är ansvarig för att individen får tillgång till sina förmågor (Nussbaum, 2011). Det respondenterna beskriver är just detta fenomen att de har rättigheter, men inte får tillgång till förmågan att realisera dem.

Det är värdefullt att det finns certifieringen av assistanshundar, och det är även viktigt att certifieringen är kvalitetssäkrad för att assistanshundar ska se som ett fullgott hjälpmedel. De hårda kraven som ställs på hunden är nödvändigt, för det är ett väldigt hårt liv de lever. Detta är samtliga respondenter överens om. Någon uttrycket det dock som ett orosmoment att en inte vet om hunden klarar årsprovet och får behålla certifieringen. Respondenterna tycker även att det är positivt att assistanshundslegitimationen finns. Assistanshundslegitimationen är en trygghet att kunna visa upp om förarna möter okunskap i samhället. På den står även vilka regler som gäller. Det kan dock uppstå problem vid resor och vistelser utomlands, då assistanshundslegitimationen är på svenska.

Diskussionen om kostnader dyker upp vid flera tillfällen under intervjuerna. Alla respondenter diskuterar det faktum att en assistanshund bekostas av egna medel, både utifrån egna förutsättningar och andra. De anser att assistanshund är ett kostnadsbesparande hjälpmedel på långsikt, men att kommun och landsting endast fokuserar på kostnader kortsiktigt. De är alla överens om att de genom att ha en assistanshund så är de i behov av mindre stöd och hjälp från kommun och landsting. Hunden kan även till viss mång förebbygga sjukdomstillstånd, framförallt för de respondenter som har diabetes. Många fler skulle ha nytta av assistanshund än de som får möjlighet. Flera respondenter ifrågasätter även synsättet att människors hälsa endast verkar mätas i pengar.

En respondent uttrycker frustrerat:

“Hur mäter du kostnader? Du spar in en njure, vad kostar det? Hur mäter man den kostnaden? Alltså det är ju jättesvårt. Eh, så men jag vet inte. Det är livskvalité, det är ju stor skillnad.”

Vidare pratar respondenten om att hen är frustrerad över att allt ska mätas i pengar och att "de" inte ser till att det är människor de har att göra med.

7. Slutsats

Denna studie har haft som syfte att undersöka fenomenet assistanshund utifrån förarnas upplevelse, samt hur det går att förstå relationen mellan människa och hund. För att kunna studera det här fenomenet har jag valt att dela upp syftet i tre frågor.

Den första frågan fokuserar på hur föraren ser på sitt liv efter att hen skaffat assistanshund. De respondenter som ingår i studien har samstämmigt berättat om hur de känner mer trygghet, mer självständighet, ökade delaktighet och om att de behöver mindre stöd och hjälp av anhöriga och/eller samhället i övrigt. Det är inom dessa områden som assistanshunden som hjälpmedel är tänkt att hjälpa föraren enligt syftet för att ha assistanshund som Myndigheten för delaktighet (2018f) formulerat. Trygghet, självständighet och delaktighet är även viktiga begrepp i Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Socialdepartementet, 2014) och även begrepp som lyfts fram i Martha Nussbaums förmågemodell (Nussbaum, 2011). Studien visar tydligt hur en assistanshund kan bidra till att en individ uppnår de tio centrala förmågorna, som Nussbaum (2011) även kallar tröskelnivån för var en människa har rätt till.

1. Liv
Assistanshunden bidrar till ett längre och mer kvalitativt liv. Hunden berikar livet med en meningsfull relationen.
2. Fysisk hälsa
Assistanshunden bidra till bättre hälsa, bland annat i form av daglig motion. Även risken för hjärt- och kärlsjukdomar och stress minskar.
3. Kroppslig integritet
Föraren ges möjlighet till ett mer tillgängligt samhälle som hen kan röra sig friare och mer självständigt i. Assistanshunden bidrar även med trygghet.
4. Sinnen, fantasi och tanke
Föraren och assistanshunden har möjlighet att utvecklas och skapa upplevelser tillsammans. Detta bidrar till att föraren känner att hen klarar mer och får en bättre självbild. Att föraren själv utbildat hunden är en del i den förbättrade självbild. Dessutom minskar smärta såväl fysisk som psykisk.
5. Känslor

Assistanshunden bidrar till att föraren känner minskad ångest och rädsla. Relationen mellan människa och hund ger ökad möjlighet till känslomässig utveckling, samt möjlighet att uppleva känslor som till exempel kärlek.

6. Praktiskt förnuft
Föraren känner ökad självständighet och frihet genom att kunna välja själv vad hen vill delta i och hur en dag ska planeras utan att vara begränsad av funktionsnedsättningar.
7. Samhörighet
Möjlighet att få utrymme att leva i samhället med assistanshund, vilket även diskuteras i intervjuerna i samband med att respondenterna känner att assistanshunden i vissa fall leder till utanförskap.
8. Andra arter
Att leva i relationen mellan människa och djur, i detta fall hund, och att den relationen är viktig och inte kan ersättas av annan relation.
9. Lek
Assistanshunden tillför i till exempel aktivitet, socialt sammanhang med andra hundar och förare, samt att kunna delta i aktiviteter med hunden som hjälpmedel.
10. Kontroll över den egna miljön
Att kunna röra sig fritt med hunden som vedertaget hjälpmedel.

Vidare behandlar första frågan även betydelsen av relationen som skapas mellan människa och assistanshund. Här visar studien på hur relationen mellan människa och hund bidrar till att assistanshund är ett så framgångsrikt hjälpmedel.

Respondenterna beskriver relationen till sin assistanshund på liknande sätt som Beck-Friis (2007) skriver om anknytning. Det framgår att det är väldigt många olika faktorer som påverkar relationen, även om samtliga respondenter beskriver relationen på liknande sätt. En viktig faktor är trygghet och att hunden är en trygg och lojal vän som skänker ovillkorlig kärlek. Detta gör att anknytningen blir extra stark och att andra positiva hälsoeffekter följer, såsom att även föraren känner sig behövd och stärkt av att in bara ha hunden i sitt liv utan även att ta hand om den.

Negativa upplevelser som respondenterna pratar om är i de flesta fallen faktorer som inte berör hunden i sig, utan samhället, andra människor eller ekonomi. Ingen av respondenterna lyfte fram negativa aspekter som hundens oväntade beteende, som beskrivs av Winkle, Crowe & Hendrix (2012).

Den andra frågan tar upp hur hunden som hjälpmedel beskrivs av respondenterna. En respondent tar till exempel upp att hunden hjälper hen med avklädning och en

berättar att hunden larmar om blodsockernivån sjunker. Utifrån detta an hunden ses som ett hjälpmedel då hen utför saker som underlättar i förarens vardag (Bergh, 2006). Det beskrivs även hur assistanshunden för många är ett oersättligt hjälpmedel som inte kan ersättas med något annat hjälpmedel, samtidigt som det även beskrivs som mer än så, till exempel som en vän. Respondenterna beskriver även att de känner sig mer självständiga när de får hjälp av hunden gentemot att de får hjälp av någon annan, och flera beskriver att de har mindre eller ingen hjälp av kommunala insatser på grund av att de har en assistanshund.

Den tredje frågan tar upp hur hunden kan bidra till att personer med funktionsnedsättning får ökad förmåga till att leva ett självständigt liv. För att besvara denna fråga har jag valt att utgå ifrån den medicinska modellen som historisk har haft en stark genomslagskraft och som på ett tydligt sätt påverkat personer med funktionsnedsättning genom att den generella synen varit att individen ska ändra sig för att anpassas till det samhälle som existerar (Lindqvist, 2012). Detta har medfört att personer med funktionsnedsättning inte haft samma förutsättningar till grundläggande förmågor. De har heller inte haft möjlighet att varken få ett självständigt liv eller delaktighet i samhället. Vidare behandlar studien mer sociala modeller som skiftat fokus till att det är samhället som ska anpassas och inte individen (Lindberg & Grönvik, 2011). Att använda assistanshund som hjälpmedel är ett exempel på lösningar utifrån ett miljörelativt perspektiv som förenar den medicinska och den sociala modellen (Lindberg & Grönvik, 2011). Assistanshunden är ett hjälpmedel som kan förena individ och miljö och på det sättet minska hindren i samhället.

Vidare visar studien på flertalet exempel där respondenterna berättade om inte bara ökad självständighet och utan även ökad delaktighet. Bland annat så kopplades detta ihop med trygghet flera gånger och att den ökade tryggheten ledde till frihet att kunna leva ett liv på samma villkor som alla andra. Frihet att kunna leva som alla andra är även något som Nussbaum (2011) skriver om. Det är även värt att nämna att flera respondenter beskrev det lättare att ta emot hjälp av sin assistanshund än sina medmänniskor och att ”endast” ta hjälp av assistanshunden gav en känsla av ökad självkänsla. Alla respondenter diskuterade

även om hur assistanshunden möjliggjorde att de kunde delta i samhället och vid olika aktiviteter utan att känna sig begränsade. Det som i samband med detta diskuterades var en osäkerhet att ta med assistanshunden i vissa sammanhang då de inte visste hur andra skulle reagera eller om assistanshunden skulle bli insläppt. Dessa saker ser jag som en stor brist i samhälle och som en stor kunskapslucka. Det är anmärkningsvärt hur ett hjälpmedel kan bli själva hindret.

Studiens syfte är att undersöka hur personer med funktionsnedsättning upplever att leva med assistanshund, samt hur det går att förstå relationen mellan hund och människa. Respondenterna har svarat utifrån sina egna erfarenheter och dessa erfarenheter har analyserats med hjälp av Nussbaums förmågemodell i första hand, men även med stöd av den medicinska modellen, den social modellen och den miljörelativa modellen. Det går att förstå att samtliga respondenters liv avsevärt har förbättrats efter införskaffandet av assistanshund och att de även känner en högre grad av självständighet, delaktighet och trygghet. Vidare poängterar alla respondenter hur viktig relationen till hunden är och hur mycket hunden tillför på ett emotionellt plan.

8. Avslutande diskussion

Det har verkligen varit en fantastisk resa att skriva om detta ämne och många tankar har berört mig som det inte finns utrymme för att diskutera i denna studie. Samtliga respondenter berättar om assistanshund som ett fantastiskt hjälpmedel, som är väldigt mångfasetterat och på många sätt besparande, inte bara ekonomiskt utan även energimässigt för individen. Jag tycker dock, precis som flera av respondenterna att det är anmärkningsvärt att det inte är tillräckligt att hjälpmedlet både sparar energi och höjer livskvalitén, utan att det även behöver visa på ekonomisk vinst för att satsas på. Dock visar även studien, utförd av Socialstyrelsen (2014), på att assistanshundar även är ekonomiskt besparande i svensk kontext vilket borde leda till ökade satsningar på assistanshundar.

En av de satsningarna som jag noterat är regeringsuppdraget som innebar upphandling beträffande stödfunktion, samt även det utökade uppdraget att öka kunskapen om assistanshundar (Myndigheten för delaktighet, 2018a). Enligt respondenterna råder det stor okunskap i samhället om assistanshundar och den okunskapen begränsar förarna på olika sätt. Att till exempel inte veta om en kommer accepteras på en restaurang eller inte är ett stort hinder i vardagen och förhoppningsvis kommer kunskap kunna spridas så att det blir lättare att ta med sin assistanshund i olika sammanhang.

Jag tycker att det är väldigt tydligt att det flesta negativa aspekterna med att ha assistanshund är relaterat till omgivningen och inte assistanshunden som sådan. Svårigheter som att det finns en stor osäkerhet kring nationella riktlinjer och kvalitetssäkring är sådant som arbetas med i och med regeringsuppdraget som beskrivs ovan. I det regeringsuppdraget innefattas även att sprida information och i och med det öka tillgängligheten i samhället.

Trots de framsteg som gjorts på senaste tiden anser jag, precis som Audrestch et al (2015) att assistanshund inte alltid acceptera som ett hjälpmedel och att det är stor skillnad mellan de rättigheter som finns ”på pappret” och hur det fungerar i verkligheten. Just detta fenomen skriver Nussbaum (2011) om och det är därför

hon vill se till vilka förmågor rättigheterna verkligen resulterar i, så att rättigheterna inte bara är en formalitet.

Jag vill även lyfta aspekten som berör den enskildes ekonomi. Det är dyrt att skaffa och utbilda en assistanshund och trots möjligheten att söka fonder och stipendier är det många som inte har råd att skaffa en assistanshund. Då studierna visar att assistanshund är ett fantastiskt hjälpmedel som kan hjälpa många personer på inte bara fysiska, psykiska och sociala plan, utan även avlastande samhällsekonomiskt, så är det anmärkningsvärt att det är individen själv som får betala för assistanshunden.

8.1 Vidare forskning

Enligt Winkle, Crowe & Hendrix (2012) är det flesta studier som utförts inom området inte möjliga att generalisera då det oftast är kvalitativa studier med ett färre antal respondenter. Det skulle dock vara intressant utföra en studie som är analytiskt generaliserbar. Den skulle då behöva vara mer omfattande med mer utförliga beskrivningar gällande kontext.

En annan aspekt som det finns väldigt lite forskning om är psykisk-hälsa-hund. Jag var själv väldigt intresserad av att utföra en studie med endast den fokusgruppen. Då det är en relativt ny variant av assistanshund så finns det inte så många i Sverige, vilket innebär att det är svårt att säkerhetsställa deltagarnas anonymitet, men förhoppningsvis så kommer antalet öka i Sverige och förutsättningarna vara bättre för att en sådan studie ska genomföras.

Slutligen har det i både artiklar och av informanterna efterfrågats en metod att objektivt mäta assistanshundarnas effektivitet som underlag för att både motivera dem ekonomiskt, men även i relation till andra hjälpmedel.

Referenslista

Akademikerförbundet SSR (2014) *Global definition av professionen socialt arbete*. Stockholm: Akademikerförbundet SSR.

Allen, Karén & Jim Blascovich (1996) The Value of Service Dogs for People With Severe Ambulatory Disabilities - A Randomized Controlled Trial. *The Journal of the American Medical Association*. 275(13), 1001–1006.

Audretch, Hilary M., Chantelle T. Whelan, David Grice, Lucy Asher, Gary C.W. England & Sarah L. Freeman (2015) Recognizing the value of assistance dogs in society. *Disability and Health Journal*, 8(4), 469–474.

Barnes, Collin & Geof Mercer (2000) Granskning av den sociala handikappsmodellen. I M. Tideman (red) *Handikapp synsätt principer perspektiv*. Malmö: Studentlitteratur.

Beck-Friis, Barbro (2007) Hundens roll i vården. I Beck-Friis, Barbro, Peter Strang & Anna Beck-Friis (red:er) *Hundens betydelse i vården - erfarenheter och praktiska råd*. (s. 11–18). Stockholm: Gothia Förlag.

Berg, Susanne (2016) Klass och funktionshinder. I M. Söder och A. Hugemark (red:er) *Bara funktionshindrad?* (s. 131–158). Malmö: Gleerups.

Bergh, Åsa (2006) *Civila tjänstehundar*. Näsåker: Eget bevåg.

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.

Camp, Mary Michelle (2001) The Use of Service Dogs as an Adaptive Strategy: A Qualitative Study. *American Journal of Occupational Therapy*, 55, 509–517.

Collins, Diane M., Shirley G. Fitzgerald, Natalie Sachs-Ericsson, Marcia Scherer, Rory A. Cooper & Michael L. Boninger (2006) Psychosocial well-being and community participation of service dog partners. *Disability and Rehabilitation*, 1(1–2), 41–48.

David, Matthew & Carol D. Sutton (2016) *Samhällsvetenskaplig metod*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Fisher, David I. (2017) *Mänskliga rättigheter En introduktion*. Stockholm: Wolters Kluwer.

Gonder-Frederick, Linda, Pam Rice, Dan Warren, Karen Vajda & Jaclyn Shepard (2013) Diabetic Alert Dogs: A Preliminary Survey of Current Users. *Diabetes care*. 36, 47.

Harrysson, Björn (2005) *Människans bästa vän är hunden - om service- och signalhundar för personer med funktionshinder*. Lund: Habilitering & Hjälpmedel.

Heery, Edmund & Mike Noon (2017) Hawthorne effect. I E. Heery, M. Noon & M. Noon (red:er) *A Dictionary of Human Resource Management* (3). Oxford: Oxford University Press.

Heimlén, Lena (2017) *Manimalisrapporten 2017 - Sällskapsdjurens betydelse för människan och samhället*. Stockholm: Manimalis.

Holme, Lotta (2000) Begreppet om handikapp. En essä om det miljörelativa handikappbegreppet. I M. Tideman (red) *Handikapp synsätt principer perspektiv*. Malmö: Studentlitteratur.

Hubert, Geoffroy, Michel Tousignant, François Routhier, Hélène Corriveau & Noël Champagne (2013) Effect of service dogs on manual wheelchair users with spinal cord injury: A pilot study. *Journal of Rehabilitation Research & Development*. 10(3), 341–350.

Högberg, Britta (2004) ICF - ett verktyg för hälsa och delaktighet. I Anders Gustavsson (red.) *Delaktighetens språk*. (s. 83–102). Lund: Studentlitteratur.

Jacobsen, Dag I. (2012) *Förståelse, beskrivning och förklaring: introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, Steinar & Svend Brinkmann (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Magnus (2004) Delaktighet och identitet - delaktighet i vad och som vem? I Anders Gustavsson (red.) *Delaktighetens språk*. (s. 157–172). Lund: Studentlitteratur.

Lindberg, Lars & Lars Grönvik (2011) *Funktionshinderpolitik - en introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Lindqvist, Rafael (2012) *Funktionshindrade i välfärdssamhället*. Malmö: Gleerups.

Manimalis (2017) *Om manimalis*. [http://manimalis.com/?page_id=2 Hämtat 2018-10-28]

Motion 2016/17:1670. *Assistanshundar för funktionsnedsatta*. Riksdagsmotion av Börje Vestlund (S).

Motion 2016/17:2216. *Ledarhundar och assistanshundar i offentliga miljöer*. Riksdagsmotion av Catharina Bråkenhielm (s).

Motion 2016/17:2601. *Rättighet att ta med assistanshund*. Riksdagsmotion av Per Lodenius (c) och Daniel Bäckström (c).

Myndigheten för delaktighet (2017a) *Kunskapsområden*. [<http://www.mfd.se/kunskapsomraden/> Hämtat 2018-08-16]

Myndigheten för delaktighet (2017b) *Stödfunktion för brukare, beställare, finansierare och utbildare av assistanshundar*. [<http://www.mfd.se/om-mfd/vi->

arbetar-med/regeringsuppdrag/avslutade-regeringsuppdrag/stodfunktion-for-brukare-bestallare-finansiarer-och-utbildare-av-assistanshundar/ Hämtad 2018-08-02]

Myndigheten för delaktighet (2017c) *Tillgänglighet i korthet*

[<http://www.mfd.se/delaktighet/tillganglighet-i-korthet/> Hämtat 2018-10-20]

Myndigheten för delaktighet (2018a) *Assistanshundar för bättre hälsa och delaktighet - En redovisning av två regeringsuppdrag som rör assistanshundar.*

Stockholm: Myndigheten för delaktighet.

Myndigheten för delaktighet (2018b) *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.* [<http://www.mfd.se/delaktighet/fns-konvention/>

Hämtat: 2018-10-15]

Myndigheten för delaktighet (2018c) *Funktionshinderpolitik*

[<http://www.mfd.se/delaktighet/funktionshinderspolitiken/> Hämtat 2018-10-15]

Myndigheten för delaktighet (2018d) *Ny scen för funktionshindersfrågor i*

Almedalen. [<http://www.mfd.se/om-mfd/nyheter-och-press/evenemang/ny-scen-for-funktionshindersfragor-i-almedalen/> Hämtad 2018-08-02]

Myndigheten för delaktighet (2018e) *Uppdrag och verksamhetsidé.*

[<http://www.mfd.se/om-mfd/uppdrag-och-verksamhetside/> Hämtat 2018-08-16]

Myndigheten för delaktighet (2018f) *Vad gör en assistanshund?*

[<http://www.mfd.se/kunskapsomraden/assistanshundar/vad-gor-en-assistanshund/#link1> Hämtat: 2018-08-08]

Närhälsan (2017) *Hjälpmedel* [<https://www.narhalsan.se/vard-och-rad/rehabmottagning/hjalpmedel/> Hämtat: 2018-10-15]

Nussbaum, Martha C. (1997) Capabilities and Human Rights. *Fordham Law Review*. 66(2), 273–300.

Nussbaum, Martha C. (2011) *Främja förmågor - En modell för mänsklig utveckling*. Stockholm: Karneval Förlag.

Nygren, Lennart (2012) Risken finns, finns nyttan? Etikprövningsnämnderna och den kvalitativa forskningen. I Hildur Kalman & Veronica Lövgren (red.) *Etiska dilemman: forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. (s.23–38). Malmö: Gleerups.

Payne, Malcom (2005) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm; Natur och kultur.

Prop. 2016/17:188. *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderpolitiken*.

Rabschutz, Laurel (2006) *The effect of partnering with an assistance dog on self-esteem and social connectedness among Persons with Disabilities*. University of Connecticut.

Regeringskansliet (2018) *Vad är mänskliga rättigheter?*

[<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/fakta-om-manskliga-rattigheter/vad-ar-manskliga-rattigheter/> Hämtat 2018-10-15]

Rooney J. Nicola, Steve Morant & Claire Guest (2013) Investigation into the Value of Trained Glycaemia Alert Dogs to Client with Type I Diabetes. *Public Library of Science ONE*, 8(8), e69921.

Sachs-Ericsson, Natalie, Nancy K. Hansen & Shirley Fitzgerald (2002) Benefits of Assistance Dogs: A Reveiw. *Rehabilitation Psychology*, 47(3), 251–277.

Seewoodhary, Jason, Thomas Dacruz, Erin Lloyd & Peter J. Evans (2014) The role of diabetic alert dogs in the management of impaired hypoglycaemia awareness. *Practical diabetes*, 31(8), 323–325.

Socialdepartementet (2014) *Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. Stockholm: Regeringskansliet.

Socialstyrelsen (2014) *Utvärdering av försöksverksamhet med service- och signalhundar*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2017a) *Funktionshinder*.

[<http://www.socialstyrelsen.se/funktionshinder> Hämtat: 2018-08-08].

Socialstyrelsen (2017b) *Vägar till ökad delaktighet*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 2017/18:5. *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken*.

Betänkande av socialutskottet.

Strang, Peter (2007a) Hundens betydelse vid svår cancersjukdom. I Beck-Friis, Barbro, Peter Strang & Anna Beck-Friis (red:er) *Hundens betydelse i vården - erfarenheter och praktiska råd*. (s. 27–78). Stockholm: Gothia Förlag.

Strang, Peter(2007b) Hundens effekt på hälsan – vad säger forskningen? I Beck-Friis, Barbro, Peter Strang & Anna Beck-Friis (red:er) *Hundens betydelse i vården - erfarenheter och praktiska råd*. (s. 79–88). Stockholm: Gothia Förlag.

Svartberg, Kenth (2013) *Assistanshund som hjälp vid epilepsi, diabetes och migrän - en litteraturstudie*.

[https://www.skk.se/contentassets/0dd4aaf9ee5545f4830d1ff1a963e6a5/anfallslande_hund_2013-02-07.pdf Hämtat: 2018-03-05].

Svenska Brukshundklubben (2015) *Två vägar till assistanshund*.

[<http://www.brukshundklubben.se/tjanstehund/assistanshund/utbilda-assistanshund/> Hämtat 2018-08-16].

Svenska Brukshundklubben (2017) *Om assistanshund*.

[<http://www.brukshundklubben.se/tjanstehund/assistanshund/om-assistanshund/> Hämtat 2018-07-25].

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska Principer inom Humanistisk - Samhällsvetenskaplig Forskning*. (Rapport: 2002). Stockholm: Vetenskapsrådet

Weber K. S., M. Roden & K. Müssig (2015) Short Report: Treatment Do dogs sense hypoglycaemia? *Diabetic Medicine*, 33, 934–938.

Wells, Deborah L. (2009) The Effects of Animals on Human Health and Well-being. *Journal of Social Issues*, 65(3), 523–543.

Winkle, Melissa, Terry K. Crowe & Ingrid Hendrix (2012) Service Dogs and People with Physical Disabilities Partnership: A Systematic Review. *Occupational Therapy International*, 19(1), 54–66.

Bilaga 1 - Information och samtyckesbrev

Hej!

Vi är två socionomstudenter från Göteborgs Universitet som under denna termin skriver vår kandidatuppsats. Våra namn är Rosie Urbansdotter och Maria Bredfelt och vi läser nu termin 6 av 7 på socionomprogrammet.

Syftet med vår studie är att få en bild av hur människor med certifierade service- och signalhundar upplever sin vardag i relation till att ha denna typ av assistanshund.

Intervjun kommer vara i ca 60–90 minuter. Om Du känner Dig bekväm med det, så spelar vi helst in intervjun. Detta för att under arbetets gång kunna gå tillbaka och lyssna på intervjun igen. Du väljer frivilligt att delta och du kan välja att avbryta din medverkan när som helst under arbetets gång fram till uppsatsen inlämning till institutionen för socialt arbete. Under arbetets gång kommer uppgifterna att förvaras konfidentiellt och kommer enbart att bearbetas av oss samt tillämpliga lärare för uppsatsen. Materialet från intervjuerna kommer att anonymiseras så att både Du och Dina svar blir anonyma. När studien är avslutad kommer alla inspelningar att raderas.

Tack för att du vill dela dina upplevelser i vår studie. Om du har några frågor är du välkommen att kontakta oss:

Rosie Urbansdotter tel: [REDACTED],

Maria Bredfelt tel: [REDACTED]

Vår handledare heter [REDACTED] och är lektor vid Göteborgs universitet. [REDACTED]

Härmed samtycker jag till ovanstående villkor:

Namnunderskrift: _____

Datum: _____

Bilaga 2 – intervjuguide

- Information & samtycke
- Frågeorientering:

1. Demografiska frågor.

Namn

Kön

Ålder

Bostadsort

Familj/ nätverk

Sysselsättning

Assistanshund (typ)

Assistanshund sedan år (haft assistanshund tidigare?)

2. Kärnfrågor som täcker alla centrala teman inom forskningsfrågan.

Berätta om din hund!

Hur ser en dag ut? Vad skiljer sig från innan du skaffade hund?

Din hunds egenskaper?

På vilket sätt har assistanshund påverkat ditt liv?

Meningsfull vardag?

Mer/ mindre självständig?

Din hälsa/ livskvalitet?

Vad är din syn på följande begrepp?

Vad är delaktighet för dig?

Vad är självständighet för dig?

Vad är trygghet för dig?

Hur kan du koppla begreppen till din assistanshund?

På vilket sätt hjälper din assistanshund dig med att känna trygghet?

På vilket sätt hjälper din assistanshund dig med att känna självständighet?

På vilket sätt hjälper din assistanshund dig med att känna delaktighet?

Finns det några negativa upplevelser av att ha assistanshund?

Är det något som begränsar dig i ditt liv?

Något som är svårt med hund?

Vad är det bästa med att ha hund?

Bilaga 3 - Översikt av vetenskapliga artiklar

Utvärdering av försöksverksamhet med service- och signalhundar

- Socialstyrelsen (2014)

Rapporten avser en utvärderingsstudie där 56 ekipage deltagit. Datainsamlingen har skett vid tre tillfällen. En innan utbildningen, en efter genomgången utbildning, samt en långtidsuppföljning 1–3 år efter examen. Materialet samlades in via telefonintervjuer, samt formulär som skickades ut via post. De hundar som deltagit har varit servicehundar, signalhundar och alarmerande servicehundar. Syftet med studien var att utvärdera hur assistanshundarna tillgodosåg förarnas behov samt den ekonomiska påverkan på såväl individ som samhälle. Studien är utförd i Sverige.

Assistanshund som hjälp vid epilepsi, diabetes och migrän – en litteraturstudie

- Kenth Svartberg (2013)

Studien är utförd på uppdrag av Svenska kennelklubben. Det är en litteraturstudie vars syfte varit att skapa en översikt över befintlig forskning om hundar som hjälpmedel vid epilepsi, diabetes och migrän. Sökningen för att hitta litteraturen har skett via Svenska Lantbruksuniversitet och har till största delen innefattat referegranskade studier.

The effects of Animals on human health and well-being

- D. L. Wells (2009) (Nordirland)

Studien är en litteraturstudie med syfte att samla de viktigaste resultaten som berör djurs effekt på människors hälsa och välbefinnande. De studier som innefattas har flera olika metoder använts: enkätundersökningar, intervjuer, fysiologiska experiment och fallstudier där deltagaren själv har rapporterat fynden.

Effect of service dogs on manual wheelchair users with spinal cord injury: A pilot study

- G. Hubert, M. Tousignant, F. Routhier, H. Corriveau & N. Champagne (2013)

Studien omfattar elva ekipage (förare och hund), som följts under en längre tid, sju månader. De har vid tre tidpunkter fått genomgå intervjuer enligt fördesignade mallar för att samla in data. Syftet med studien är att undersöka vilka effekter en servicehund har för personer med ryggmärgsskada. Det som undersöks är vilken rörlighet de vid användandet av den manuella rullstolen, deras smärta i axlar, social delaktighet, samt livskvalité. Studien är utförd i Kanada.

Psychosocial well-being and community participation of service dog partners

- D. M. Collins, S. 8G. Fitzgerald, N. Sachs-Ericsson, M. Scherer, R. A. Cooper & M.L. Boninger (2006)

Studien omfattar 152 deltagare, där 76 deltagare har en servicehund och 76 deltagare är utan. Ett frågeformulär konstruerades som behandlade förbestämda psykosociala frågeställningarna. Syftet är att undersöka om en servicehund har påverkan på personer i scooter eller rullstol i avseende på det psykosociala välmåendet och deltagande i samhället. Studien är utförd i USA.

Diabetic Alert Dogs: A Preliminary Survey of Current Users

- L. Gonder-Fredrick, P. Rice, D. Warren, K. Vajda & J. Shepard (2013)

Det är en explorativ kvantitativ enkätstudie med 36 deltagare som äger en alarmerande servicehund för diabetes. Deltagarna var både barn och vuxna med diabetes. Studien undersöker huruvida deltagarna oroar sig för sin blodsockernivå, ökad livskvalité, och möjlighet att delta i fysiska aktiviteter. Den är utförd i USA.

Short Report: Treatment. Do dogs sense hypoglycaemia?

- K. S. Weber, M. Roden & K. Müssig (2015)

Studien omfattar både tränade alarmerande diabeteshundar och icke tränade hundar och är en litteraturstudie där artiklar mellan åren 2010 och 2014 har

analyserats. Syftet är att klarlägga vilken kunskap som finns gällande hundar som markerar vid låga blodsockernivåer hos sin ägare.

Investigation into the Value of Trained Glycaemia Alert Dogs to Clients with Type I Diabetes

- N. J. Rooney, S. Morant & C. Guest (2013)

Studien omfattar 17 personer med diabetes som har assistanshund, fyra manliga och 13 kvinnliga deltagare i åldern 5–66 år. Den utfördes med strukturerade intervjuer, där 34 förbestämda frågor ställdes.

Syftet med studien är att visa hurvida en tränad servicehund för diabetes kan förbättra förarens välmående. Studien är utförd i Storbritannien.

The Value of Service Dogs for People With Severe Ambulatory Disabilities

- K. Allen & J. Blascovich (1996)

En klinisk studie med 48 deltagare med grava rörelsehinder. Gruppen delades in i två undergrupper där den ena gruppen fick servicehund i försökets första månad och den andra gruppen först efter försöket upphört. Syftet med studien är att utvärdera nyttan av servicehundar för människor med grava rörelsehinder. Studien är utförd i USA.

The use of service dogs as an adaptive strategy: a qualitative study.

- M. M. Camp (2000)

I studien deltog fem personer med fysiska funktionsnedsättningar. De hade alla en servicehund som hjälpte dem i vardagen. I kvalitativa intervjuer har deltagarna gett en subjektiv beskrivning om hur de upplever det att ha en servicehund. Syftet med studien är att beskriva hur en servicehund kan användas av en person med fysiska funktionsnedsättningar. Studien är utförd i Australien.

Service Dogs and People with Physical Disabilities Partnership: A Systematic Review

- M. Winkle, T. K. Crowe & I. Hendrix (2012)

Det är en litteraturstudie som utgår utifrån tolv tidigare studier. Syftet med studien är att analysera och granska befintlig litteratur i ämnet. Materialet analyseras utifrån en frågeställning om vilka vetenskapliga bevis det finns för effektiviteten av servicehundar för personer med fysiska funktionsnedsättningar. De material som fokuserades på var kvantitativa studier som fokuserar på personer med fysiska funktionshinder som har servicehund.

Benefits of Assistance Dogs: A review

- N. Sachs-Ericsson, N. K. Hansen & S. Fitzgerald (2002)

En litteraturstudie med syfte att utvärdera forskning som berör ämnet, fördelar med assistanshundar. Den fokuserar i första hand på assistanshundar för rörelsehinder och hörselnedsättningar.

Människans bästa vän är hunden - om service- och signalhundar för personer med funktionshinder

- B. Harrysson (2005)

Detta är en studie utförd på uppdrag av Habiliterings- och hjälpmedelsnämnden i Region Skåne. I studien deltar åtta hundägare: en person med måttlig utvecklingsstörning, två personer med nedsatt hörsel och fem personer med fysiska funktionsnedsättningar. De är mellan 17 och 45 år. Under studien utbildar de sina hundar till service- eller singlarhundar, utifrån individuella behov. Syftet med studien är att såväl processen som resultatet dokumenteras.

The effect of partnering with an assistance dog on self-esteem and social connectedness among Persons with Disabilities

- L. Rabschutz(2006)

Det är en kvalitativ studie med 15 deltagare, personer med funktionsnedsättningar som har assistanshund. Studien har bestått av både intervjuer och observation. Syfte att undersöka om assistanshunden har någon effekt för förarens självkänsla och sociala samhörighet och den är explorativ. Studien är utförd i USA.

Cancerpatienter med hund

- P. Strang (2007)

Det är en kvalitativ studie bestående av djupintervjuer med 21 deltagare, som är patienter med cancerdiagnos. Syftet med studien är att undersöka hundens betydelse för välbefinnandet psykologiskt och existentiellt vid cancersjukdom. Studien är utförd i Sverige.

Bilaga 4 – De tio centrala förmågorna

1. *Liv*. Att kunna leva till slutet av en normal mänsklig livslängd: att inte dö i förtid eller innan tillvaron förlorat all mening.
2. *Fysisk hälsa*. Att kunna ha god hälsa, inklusive reproduktiv hälsa; att få tillräckligt med näring; att ha en fullgod bostad.
3. *Kroppslig integritet*. Att kunna röra sig fritt mellan olika platser; att slippa utsättas för våld, inklusive våldtäkt och misshandel i hemmet; att ha möjlighet till sexuell tillfredsställelse och möjlighet att välja i fråga om reproduktion.
4. *Sinnen, fantasi och tanke*. Att kunna använda sinnena, fantasin, tanken och förnuftet, och att detta sker på ett "sant mänskligt" sätt som präglas och förfinas av nöjaktig utbildning, vilken omfattar - men inte begränsas till - läskunnighet och grundläggande kunskaper i matematik och vetenskap. Att kunna använda fantasin och tankeförmågan i samband med att man upplever eller skapar verk och aktiviteter som man själv valt - religiösa, litterära, musikaliska och så vidare. Att kunna använda sina mentala förmågor på ett sätt som är skyddat av en garanterad yttrandefrihet med avseende på både politiska åsikter och konstnärliga uttryck, samt religionsfrihet. Att kunna ha njutbara upplevelser och slippa onödiga smärta.
5. *Känslor*. Att kunna ha band till företeelser och andra människor; att älska dem som älskar och bryr sig om en, att sörja deras frånvaro; generellt att älska, sörja, uppleva längtan, tacksamhet och berättigad ilska. Att inte behöva hämmas av rädsla och ångest i sin känslomässiga utveckling. (Att främja denna förmåga innebär att man stöder den typ av mänskliga relationer som bevisligen är viktiga för dess utveckling).
6. *Praktiskt förnuft*. Att kunna bilda sig en uppfattning om vad som är gott och reflektera kritiskt över hur ens liv planeras. (Detta omfattar en skyddad ställning för samvets- och religionsfrihet.)
7. *Samhörighet*. (A) Att kunna leva tillsammans med andra, att erkänna och bry sig om andra människor, att delta i olika former av socialt utbyte; att kunna föreställa sig någon annans situation. (Att skydda denna förmåga innebär att man skyddar institutioner som utgör och främjar sådana former av samhörighet, och även att man skyddar mötesfriheten och rätten att uttrycka politiska åsikter.) (B) Att ha se sociala förutsättningarna för självrespekt och okränkbarhet; att kunna bli behandlad som en värdig varelse med samma människovärde som andra. Detta kräver förbud mot diskriminering på grund av ras, kön, sexuell läggning, etnicitet, kast, religion och nationellt ursprung.
8. *Andra arter*. Att kunna leva med respekt för och i relation till djur, växter och natur.
9. *Lek*. Att kunna skratta, leka och ägna sig åt fritidsaktiviteter.
10. *Kontroll över den egna miljön*. (A) *Politisk*. Att kunna delta i politiska beslut som styr ens liv; att ha rätten till politiskt deltagande samt yttrande- och föreningsfrihet. (B) *Materiell*. Att kunna inneha egendom (både fast och lös) och ha äganderätt på samma premisser som andra; att slippa utsättas för visitering och frihetsberövande på obefogade grunder. Att

tilldelas mänskliga arbetsuppgifter i arbetslivet samt att kunna utöva praktiskt förnuft och inleda meningsfulla, ömsesidigt erkännande relationer med kollegor.

Nussbaum (2011, s. 41–43)